

Ræða um Sjálfstæðisflokkinn og kosningar,
ein ræða frá 1966 aðrar ódagsettar.
1. Hluti af 2.

Bjarni Benediktsson – Stjórnmal – Ræður – Sjálfstæðisflokkurinn – Kosningar - 1966

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360

Ræður

Askja 4-4, Örk 5

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Hefur ekki bingst.
"Referat" í Mbl. 25/7/56.

Ræða Bjarna Benediktssonar, -

á fundi Fulltrúaráðsins - 24. júlí 1956:

Góðir fulltrúar, konur og karlar.

Við kosningarnar 24. júní s.l. bætti Sjálfstæðisflokkurinn við sig 6290 atkvæðum. Það er hærri atkvæðaviðbót en nokkur flokkur hefur nokkru sinni áður bætt við sig við einar kosningar hér á landi. Til samanburðar má geta þess, að Þjóðvarnarflokkurinn 1953, sem menn þá undruðust yfir, hversu mikið fylgi fékk, safnaði 4669 atkvæðum, eða mun færri atkvæðum heldur en Sjálfstæðisflokkurinn bætti nú við sig. Á þessi 4669 atkvæðum fékk Þjóðvarnarflokkurinn 1953 2 þingmenn. En þó að Sjálfstæðisflokkurinn nú bætti við sig 6290 atkvæðum, urðu úrslitin þau, að þingmönnum okkar fækkaði um 2, og höfðum við þó hlutfallslega of fáa þingmenn fyrir. Það er einnig eftirtektarvert, að Sjálfstæðisflokkurinn hefur aldrei fengið herra hlutfall kjósenda en nú, sem sé 42,4 % af þeim, sem atkvæði greiddu, síðan 1933, en þær kosningar voru í raun óeðlilegar vegna þess, að þá ríkti mikil ókyrrð og upplausn í Framsóknarflokknum og verulegur hluti kjósenda hans sat heima, þannig að hlutfall okkar varð meira í kosningunum heldur en raunverulega stóðu efni til. En vitað var fyrirfram, að aftur átti að kjósa þá eftir eitt ár. En sem sagt frá þessu ári, 1933, fram á þennan dag, höfum við aldrei fengið hlutfallslega jafn mikið fylgi eins og einmitt nú. Og ef við tókum undan þetta eina ár, 1933, þá hefur það

reynst svo ætíð þangað til núna, að Alþýðuflokkur og Framsóknarflokkur hafa undantekningarlaust fengið færri atkvæðamagn samanlagt, stundum verulega, stundum aðeins lítillega færri atkvæðamagn en Sjálfstæðisflokkurinn. Þannig var það 1953, að þá fékk Alþýðuflokkur og Framsóknarflokkur samanlagt 37,4 % af kjósendum, en Sjálfstæðisflokkurinn aðeins 37,1 %. Nú snýst þetta algjörlega við, þannig að Sjálfstæðisflokkurinn fær, með þessari einu undantekningu frá 1933, í allri sögu sinni, herra atkvæðamagn en Alþýðuflokkur og Framsóknarflokkur samanlagt. Og það er ekkert smáræði, því að nú höfum við, eins og ég sagði, fengið 42,4 af hundraði en hræðslubandalagið fellur niður í 33,8 af hundraði. Þannig að auðséð er, hvílík straumskipti hafa orðið í stjórnmalunum við þessar kosningar. Og hræðslubandalagið allt, þ.e.a.s. Framsóknarflokkur og Alþýðuflokkur, hafa nú minni hundraðshluta atkvæðamagns en Framsóknarflokkurinn einn hafði 1931. Þá fengu Framsóknarmenn 35,9 % af öllum kjósendum, en nú fá þessir tveir flokkar mun minna fylgi kjósenda, eða aðeins 33,8 %.

Svo lesum við það í dag í Tímanum, að þessi kosningasamtök, sem þeir kalla, að hér hafi verið komið upp stærstu pólitísku samtökunum, sem vinnandi fólk á Íslandi hafi nokkru sinni staðið að. Það eru þessi samtök hræðslubandalagsins, sem fær minna hlutfallslegt fylgi heldur en Framsóknarflokkurinn einn fékk 1931. Og maður fer þá að spyrja: Telur ^{bænda-}Tíminn/fylgið, sem Framsókn fékk 1931, að það hafi ekki verið vinnandi fólk í Framsóknarflokki þá. Eða Alþýðublaðið, sem segir; það var mynduð stærsta fylking vinstri manna, sem tekið hefur þátt í kosningum á Íslandi. En nú er þessi vinstri fylking

vinstri manna orðin mun minni heldur en Framsóknarflokkurinn var einn árið 1931. Við

Við sjáum, að hér er vissulega um mikla breytingu að ræða; en þó að hér sé ekki um að villast, að kjósendurnir hafi í heild kveðið upp dóm, og hann harðan, áfelligdóm yfir hræðslubandalaginu, þá kemur þetta ekki fram í þingsætatlunni. Því að eins og ég sagði áðan, þá fækkar þingmönnum Sjálfstæðismanna nú hiður í 19, samkvæmt því sem talið er, úr 21, en hræðslubandalagið telur sér nú 25 í stað 22 áður. Þannig eru nú kosningalög okkar og réttlæti í kjördæmaskipun. Og eins og ég sagði, þá er þetta ekki vegna þess að hræðslubandalagið hafi haft of fáa þingmenn 1953, miðað við réttlæti, a.m.k. ekki Framsóknarflokkurinn, vegna þess að verulega vantaði á, að Sjálfstæðisflokkurinn hefði þingmannatölu rétta, miðað við Framsóknarflokkinn, eftir úrslitunum 1953. Og það er heldur engin nýjung þó að við Sjálfstæðismenn bendum á, að kjördæmaskipunin sé ekki réttlát og að hún þurfi breytingar við. Þvert á móti þá er það strax fyrir kosningar 1953, í árslok 1952, lögðum við Sjálfstæðismenn í stjórnarskrárnefndinni fram okkar tillögu um breytingar á stjórnarskránni, og þ.á.m. gjörbreytingu á kjördæmaskipun, og meira að segja lögðum við fram tvo möguleika, sem við sögðum, að til álita kæmi. Við erum allir sammála um annan þeirra, en tveir töldu, að til greina gæti komið að skipta landinu öllu í ^{ein-} ~~meira~~menninguskjördæmi en Reykjavík fengi þar um sæmilegt jafnrétti á við aðra. Við Sjálfstæðismenn erum þeir einu, sem höfum lagt fram tillögur um lausn stjórnarskrármálsins. Okkar andstæðingar hafa ekki einu sinni fengist til þess að taka afstöðu til okkar tillagna, að segja hvort

þeir væru með þeim eða móti.

Nú var hinn nýi forsætisráðherra að lesa upp í útvarpinu áðan, að þessi nýja stjórn ætlaði að beita sér fyrir að lokið væri endurskoðun stjórnarskrárinnar. Ja, það er þá gott, ef þeir fá málið á þessu kjörtímabili. Þeir hafa ekki fengist til að láta uppi neinar tillögur um málið öll þau ár, sem búið er að vinna að endurskoðuninni. En það var eftirtektarvert einnig, að það var látið svo, sem stjórnar-
þessir/flokkar myndu saman gera tillögur, og við sjáum þá, að þá eiga þær að miðast að því, að þær verði eitthvað, sem þeim komi saman um, en minna hirt um það, hvort þær geti fallið Sjálfstæðisflokknum í geð eða ekki. Þeir um það, hvernig þeir koma sér saman um að gera tillögurnar. Það er mikill ávinningur, ef þeir fást þó til þess að gera einhverjar tillögur, en það þafa þeir ekki fengist til fram að þessu. Og Framsóknarflokkurinn hefur alltaf frá 1931 reynt að drepa endurskoðun kjördæmaskipunarinnar á dreif, og ef hann hefur fengist til að gera einhverjar tillögur, þá hafa þær verið gersamlega ófullnægjandi fyrir alla aðra en sjálfa þá.

Um kjördæmaskipunina er það að segja, að hún er nú mjög til hags hinum fámennari kjördæmum. Fyrir því má færa viss rök og ég skal ekki fara að rekja það mál allt hér í kvöld. Og það er sök sér, þótt hún sé að einhverju leyti til hags hinum fámennari kjördæmum. Það, sem miklu verra er, er að oft ræður algjör tilviljum styrkleika flokkanna, svo að sleppt sé, að-farið þegar farið er út í beina misnotkun á kosningalögum og gengið fram hjá ákvæðum þeirra og stjórnarskrár, eins og nú var gert. Mið verðum að átta okkur á, að í landi, þar sem hve kjördæmaskipun og kosningalög eru eins og á Íslandi, þá er ekki við

því að búast, og þjóðhættir að öðru leyti eru þeir, sem hér eru, þá er ekki að búast við hreinum meirihluta einstakra þingflokka. Ekki meirihluta, sem hafi við a.m.k. nægt þjóðarfylgi að styðjast. Og slíkur meirihluti einstaks heilsteypis flokks hefur aldrei orðið síðan nútímaflokkaskipun hófst á Íslandi. Framsóknarflokkurinn vann að vísu með sínum 35,9 % meirihluta á Alþingi 1931, en sá meirihluti entist þó ekki til þess að fá meirihluta í Efri-deild og kom flokknunum ekki að gagni, heldur varð honum ein mesta ógæfa.

En, þegar við höfum þetta í huga, að eins og til háttar megi ekki búast við hreinum meirihluta á Alþingi, þá má segja, að ef t.d. allir flokkarnir, aðrir en Sjálfstæðisflokkurinn, taka saman höndum um afgreiðslu einhvers máls, þá gengur það kraftaverki næst, ef Sjálfstæðisflokkurinn einn getur við kosningar hnekt slíkri ákvörðun. Þannig mátti í raun og veru segja, að um leið og Sjálfstæðismenn voru einangraðir um afgreiðslu varnarmálanna á Alþingi í vetur og allir hinir þingflokkanir tóku saman höndum um afgreiðslu þess máls, þá mátti segja að málinu væri þar með til lykta ráðið. Það var ekki innan þess sem var hægt að segja ~~meðti~~, að væri sennilegt, líklegt í stjórnmálum, að Sjálfstæðisflokkurinn einn gæti unnið svo á, að þessari ákvörðun allra hinna flokkanna yrði hnekt. Jafnframt verðum við þó að segja, að ef þessar kosningar, sem nú eru um garð gengnar, sýna nokkuð, þá sýna þær að meirihluti þjóðarinnar er Sjálfstæðismönnum sammála í þessu meginmáli, svo við tókum það. Eða hvernig er hægt að skýra hina stórkostlegu fylgisaukningu Sjálfstæðisflokksins, þau straumskipti, sem verða í afstöðu almennings til Sjálfstæðisflokksins, sem hefur sannast sagt hefur verið ~~snám-samán~~ að

smádala í fylgi alltaf frá 1933, að nú snýst
straumurinn alveg, við, þannig að við fáum þessa
miklu fylgisaukningu. Hvernig er hægt að skýra
hana á annan veg en þann, að almenningsálitnið hafi
verið okkur fylgjandi í þeim meginmálum, og þá ekki
sízt varnarmálinu, í þeim meginmálum, sem um var
varizt. Og þá ekki sízt, þegar haft er í huga,
að þó að við höldum víðast hvar velli, með undan-
teknum, sem aðeins staðfesta regluna, og víðast
hvar meira en höldum velli, heldur unnum á, svo sem
sýnt hefur verið fram á í blöðum, þá var þó fylgis-
aukningin mest, bæði þar sem mestir eru möguleikar
til frjálsrar skoðanamyndunar, án þess að áhrif eða
kúgun nokkurrar atvinnustofnunar, samtaka eins og
kaupfélaganna og annars slíks, getur komið til greina,
þ.e.a.s. hér í Reykjavík og Gullbringu- og Kjósarsýslu.
Og ~~þetta~~ þegar þetta er einmitt á þeim slóðum, þar
sem fólkið þekkir best til um það hvort varnirnar
hafi reynst sú þjóðarspilling, sem okkar andstæðingar
héldu fram eða ekki. Sá dómur, sem kjósendurnir á
þessum slóðum kváðum upp, sýnir eins ótvírett eins og
verða má, að það eru við Sjálfstæðismenn, sem túlkum
vilja þjóðarinnar í þessu máli, en ekki okkar
andstæðingar. En hverjum getur blandast hugur um,
að svo lítill hluti, bæði Framsóknarflokksins og
Alþýðuflokksins, sé okkur sammála t.d. í varnarmálinu,
að jafnvel þótt við gerum ráð fyrir, að auðvitað eru
nokkrir Sjálfstæðismenn, sem eru þar á öndverðum meiði
við Flokksheildina, þó að þeir séu ekki margir, að þó
að við gerum ráð fyrir því, að þá sýna þessar kosningar,
að ef þjóðaratkvæði væri látið fara fram um varnar-
málin, og þau ein, þá mundi stefna okkar Sjálfstæðis-
manna verða þar ofan á. Kosningaúrslitin sanna það
svo skýrst sem verða má. Hitt verðum svo að játa, að

andstæðingar geta sagt með sanni, ja, hvað sem þessum bollaleggingum líður, þá liggur það fyrir, að við, allir hinir flokkarnir, sögðum kjósendum, hvað við ætluðum að gera í varnarmálunum, hvort sem það var sagt nógu skýrt eða ekki, er annað mál, þeir sögðu kjósendum það, og kjósendurnir verða að vera við því búnir og treysta því, að úr því að þeir þrátt fyrir allt kusu þessa flokka, þá fari þeir sínu fram um lausn varnarmálsins og afgreiði málið í samræði við þingsályktunartillöguna nú í marzlok. Það er töluvert til í þessu,; ~~ég-get-ekki~~ ~~eéð-annað~~ kjósendur geta ekki héðan af kvartað yfir að málið sé afgreitt á þennan veg úr því að þeir á annað borð létu flokksböndin ráða, en ekki sannfæringu sína um afgreiðslu meginmála, að þá er eðlilegt að flokkarnir segi: ja, við komum til ykkar, við báðum um umboð á þessum grundvelli, við fengum umboðið eftir að við vorum búnir að segja ykkur, hvað við ætluðum að gera, og þá eru bæði við flokkarnir og þið kjósendurnir við það bundnir. Þetta er lýðræðislega rétt. En um leið og við játum það, þá erum við þar með að jata aðra meginstaðreynd, að ef við teljum það að það leiði af því að flokkar koma til kjósenda með ákveðna stefnuskrá og eru kosnir í trausti þess að hún sé framkvæmd, þá séu þeir við það bundnir, að af þessu hlýtur líka að leiða, að nú þegar hræðslubandalagsflokkarnir koma og mynda ríkisstjórn með kommúnistum, þá gera þeir það án umboðs og þvert ofan í það umboð, sem þjóðin veitti þeim. Hræðslubandalagið og þess fulltrúar lýstu því yfir, æ ofan í æ, í blöðum sínum á óteljandi kjósendafundum um landið, í síðustu orðum, sem þess síðasti fulltrúi, Haraldur Guðmundsson, mælti í útvarpið og í stjórnarblaði núverandi forsætisráðherra, Tímanum, hvað eftir annað dagana fyrir kosningar, að

það kæmi ekki til mála að vinna með kommúnistum eftir kosningar og Hræðslubandalagið myndi alls ekki gera það.

Þessar yfirlýsingar hafa ekki farið framhjá einum einasta kjósenda í landinu. Það skiptir ekki máli, þó að slíkar yfirlýsingar séu ákaflega heimsku-
legar. Það er ekki við öðru að búast heldur en einhverju skryttnu frá þessum mönnum yfirleitt. En jafnvel þótt þetta sé í samræmi við annað þeirra atferli, að gefa slíkar yfirlýsingar, og ég vil vekja athygli á því, að við Sjálfstæðismenn, og segi ég það alveg óhikað, við Sjálfstæðismenn höfum aldrei í allri okkar baráttu gegn kommúnistum, gefið slíka yfirlýsingu. Einfaldlega vegna þess, að þó að við berjumst harðlega á móti kommúnistum, að þó að við berjumst harðlega á móti Framsóknarmönnum, þó Alþýðuflokknum, þá vitum við það, að það verða málefni, sem verða hverju sinni að ráða, það verður að fara eftir málefnum, hvort unnið er með einhverjum flokki eða ekki. Við unnum með kommúnistum á nýsköpunar-
tímanum, af því að þá stóðu málefni þannig, að með þeim var hægt að vinna. Þegar það kom á daginn og sannaðist, árið 1946, að kommúnistar í tilteknum málum segðu rússneska hagsmuni ofan íslenzkum, þá slitnaði stjórnarsamvinnan. Það var sjálfsagt mál. Og síðan hafa málefni staðið þannig, að ekki hefur komið til greina samvinna milli Sjálfstæðismanna og kommúnista. Og til þess að slík samvinna komi til greina, þá eru það auðvitað kommúnistar, sem þurfa að breytast, en ekki Sjálfstæðismenn. Alveg eins er það, að þó að Framsóknarmenn og Alþýðuflokksmenn kepptust við að lýsa því yfir fyrir kosningar, að þeir ætluðu ekki að vinna með okkur, þá lýstum við aldrei ~~yfir~~ slíku yfir gagnvart þeim. Það var ekki vegna þess að þessir menn séu okkur svo geðfeldir, heldu

vegna þess að við teljum og töldum, að það yrði að fara eftir málefnum, ~~lausa~~ lausn vandans yrði fundin á hverjum tíma, hverjir ynnu saman, og umfram allt, það verður og er æðsta skylda stjórnmalaflokkanna að sjá landinu fyrir löglegri ríkisstjórn. Ef þeir gera það ekki, þá svíkjast þeir undan sinni helgustu skyldu. Þess vegna verð ég að segja, að það sýnir meiri þroska og skilning okkar Sjálfstæðismanna á viðfangsefnum, á þeirri skyldu, sem hvílir á okkur, sem höfuðstjórnmalaflokki landsins, að við höfum aldrei lýst því yfir, hversu ógeðfældur sem einhver stjórnmalaflokkur kann að vera, okkur, ógeðslegur vil ég segja, að það komi aldrei til mála að vinna með honum. Úr því verða málefni á sínum tíma að skera. Én á þessu höfðu okkar andstæðingar ekki skilning. Þei það voru þeir, en ekki við, sem fóru um landið og lýstu því yfir, að þeir ætluðu bara tveir að vinna saman, nema að manni skildist, að þeir myndu í neyðartilfalli vinna með Þjóðvarnarflokki, nú hann datt nú upp fyrir hvort sem var, svo á það þurfti nú ekki að reyna, en Framsóknarflokkurinn hefur nú mikið unnið til þess, m.a. gert sig að veraldarviðundri til þess að reyna að koma Þjóðvarnarflokki fyrir kattarnef, fyrir hann en hefði nú ekki verið þægilegra/að hafa tvo Þjóðvarnarmenn á þingi, til þess að geta gripið til þeirra, heldur en að þurfa að ganga til kommúnista og semja við þá, eftir allar yfirlýsingarnar, sem gefnar voru. Nei, fár veit hverju fagna skal. Það voru þessir menn, Hræðslubandalagsmennirnir, sem fóru um landið og sögðu: Með Sjálfstæðismönnum og með kommúnistum vilj- vinnum við aldrei, þ.e.a.s. aldrei á því kjörtímabili.

sem nú var verið að efna til. Og þeir sögðu ekki aðeins við íhald, Sjálfstæðismenn, og kommúnista, heldur tóku það alveg ótvírætt fram, að þessi yfirlýsing ætti við Alþýðubandalagið.

Á þessum grundvelli og í trúnaði á hana greiddu kjósendur atkvæði 24. júní. Ef mönnum á að líðast að ganga frá slíkum skýlausum, skilorðslausum yfirlýsingum, sem þeir gefa fyrir kosningar, og ná kjöri á þeim forsendum, ef þeim á að líðast slíkt, þá verður sannast sagt að segja, ja, til hvers eru yfirleitt kosningarnar.? Til hvers eru stefnuskrár, orð og eiðar? Er þetta ekki allt innihaldslaust, skrum, ef á að vera hægt nokkrum dögum eftir kosningar að ganga svo gjörsamlega á bak öllu því, sem sagt hefur verið, eins og þessu.

Tíminn í dag segir raunar: að það beri að meta meira eitthvað annað, sem hann telur upp, en yfirlýsingar, sem byggst höfðu á öðrum forsendum. Ja, það voru ekki teknar fram neinar forsendur, sem þessar yfirlýsingar byggðust á fyrir kosningar. Þið hafið sjálfsagt öll heyrt Harald Guðmundsson, hvaða fyrirvara eða forsendur hann hafði varðandi sínar yfirlýsingar. Það hafa verið prentaðar upp eftir kosningar ljósmyndir af yfirlýsingum Tímans á kosningadag eða daginn fyrir kosningadag. Og menn geta rifjað það upp með því að fletta í blöðunum frá þessum tíma. Þá var ekki verið með neina fyrirvara eða forsendur
pyrfti
að gilda á einhverjum forsendum, sem kynnu að bregðast. Forsendurnar voru alveg þær sömu og þær eru í dag. Og sérstaklega vil ég vekja

athygli á því, að nú segja þessir menn, og það er held ég tekið fram í báðum blöðunum í dag, a.m.k. alveg óvitrætt í Alþýðublaðinu, og það er eins og það sé sama verksmiðjan, sem skrifar leiðarana, þó að það sé sett upp í dálítið mismunandi röð í Tímanum og Alþýðublaðinu. Þeir segja í Alþýðublaðinu: það var mynduð stærsta fylking vinstri manna, sem tekið hefur þátt í kosningum á Íslandi. Og það er þessi fylking umbótaflokkanna, sem gert hefur auðið að þoka íhaldinu til hliðar í íslenskum stjórnmálum. Ég þeir ætla nú kannske ekki að missa fylgi, 10 hvern kjósanda sinn, sem gerði það auðið að þoka okkur til hliðar, því að við unnum meiri viðbót heldur en nokkur annar stjórnmálaflokkur hefur fengið.

En það, sem gerst hefur, ósköp einfaldlega, er það, að þeir taka ákvörðun um að vinna með kommúnistum. En alltaf, frá því kommúnistar komu á Alþingi, hefur verið möguleiki fyrir Alþýðuflokkinn og Framsóknarflokkinn að víkja Sjálfstæðisflokknum til hliðar, ef þeir vildu vinna með kommúnistum. Allt síðasta kjörtímabil, allan tímann frá 1950, tvö kjörtímabil, sem við höfum unnið einir með Framsókn, hefði Framsóknarflokkurinn á hvaða stundu, sem hann vildi, getað sloppið frá hinu leiða samfélagi við íhaldið, sem þeir þykjast nú hafa svo mikið á móti, með því að taka þá einföldu ákvörðun að vinna með kommúnistum. Í þessu hefur ekkert breyst. Forsendurnar eru nákvæmlega þær sömu, eins og þær voru fyrir kosningar. Alþýðubandalagið er alveg það sama, eins og Tíminn og Haraldur Guðmundsson og Eysteinn Jónsson og hvað

þeir heita nú allir saman, fordæmdu fyrir kosningar, og sögðu að væri ekkert annað en kommúnistaflokkurinn dulbúinn.

Það sýnir svo aðeins ófullkomleika okkar ~~Sjálfstæðis~~ kjördæmaskipunar, að það skyldi aðeins muna héraðsbreidd, nokkrum tugum atkvæða, að þessi 33,8 %, sem þá hefði kannske þurft að verða 33,9 %, ég hefi ekki reiknað það, út, af öllum kjósendum landsins, gætu fengið hreinan meirihluta á Alþingi. Ég munar ekki nema örfáum atkvæðum, að þessi aðeins þriðji partur, sem lafir í aðeins þriðja parti kjósenda, að þeir gætu fengið hreinan meirihluta á Alþingi. En jafnvel þó að þeir hefðu fengið þar meirihluta, þá var auðvitað alveg vitað frá fyrsta degi, að án ~~séttar~~ samstarfs og raunverulegara yfirráða kommúnista, að slík stjórn, þó að hún hefði ~~því~~ ~~átt~~ ~~þess~~ ~~við~~ að styðjast formlegan meirihluta á Alþingi, gjörsamlega máttlaus. Þess vegna skulum við alveg gera okkur grein fyrir og festa okkur í minni, að á þeim degi, sem Hermann Jónasson (hrinti) Framsóknarflokkinn og Alþýðuflokkinn til þess að lýsa því yfir, að þeir vildu ekki vinna með Sjálfstæðismönnum á því kjörtímabili, sem nú er að hefjast, á sama degi og þessir flokkar gengu í þá gildru, án þess að gera sér grein fyrir til hvers hún leiddi, þá afhenti Hermann Jónasson kommúnistaflokknum lykilinn að völdunum á Íslandi. ♡

Við, forustumenn Sjálfstæðisflokksins, gerðum okkur grein fyrir þessu, og vékum að því meira eða minna ~~þ~~ fyrir kosningar, eftir því sem við töldum hyggilegt vera. Það má segja, og ég játa það, að okkar misreikningur, ef

við þannig getum talað um hann, hafi legið í því, að Hræðslubandalagið hélt betur en við gerðum ráð fyrir. Við trúðum því ekki fyrirfram og að óreyndu, að kjósendur í jafn ríkum mæli og raun varð á, léti verzla með sig, en við skulum að vísu játa, að þó að þetta yrði niðurstaðan víða, þá var hræðslubandalagið hér um bil allsstaðar fyrir verulegum hnekki og beið í heild meiri kosningaósigur heldur en flokkar hafa lengi gert aðrir hér á landi. Þó að þetta einkennilega skeði, að þeim mun færri atkvæði, sem flokkarnir fá, þó vissu marki, þá fá þeir fleiri þingmenn. En við töldum sem sagt og gerðum okkur ^{ætið} ~~aldrei~~ grein fyrir, að það voru ekki líkur fyrir því, að Sjálfstæðisflokkurinn einn gætu fengið hreinan meirihluta. Enda létum við mjög lítið af því í kosninga-
baráttunni, af því að við töldum að það væri villandi. Það, sem við gerðum ráð fyrir, var að hræðslubandalagið gæti fengið slíka útreið, gæti e.t.v. tapað kjördæmum a.m.k.

án þess vinnings, sem var búið að reikna út, og þá yrði sannast sagt bylting í þessum tveimur flokkum, sem gerði það að verkum, að ~~XXXXXXXXXX~~ ~~XXXXXX~~ vitrari menn yrðu þar ofan á heldur en þar hafa ráðið nú um sinn. Þegar ég segi vitrari menn, þá vil ég þó hafa þann fyrirvara á, að þó að margt megí um Hermann Jónasson segja, þá tel ég allveg víst, að hann hafi gert sér grein fyrir þessari staðreynd strax frá upphafi, að hann var að afhenda kommúnistum úrslitafráðin yfir íslenskum stjórnámálum. En hann gat ekki fengið fylgismenn sína, hvorki í Framsóknar-flokknum né í Alþýðuflokknum til þess að

fallast á þetta fyrir kosningar. Það varð að vera að þessu miklu lengri aðdragandi, að magna meira upp hatur og óvild til Sjálfstæðismanna, að smávenja þá við það, að þetta allt saman væri nú eina ráðið fyrir þá að ~~fyngja~~ kyngja yfirlýsingunum varðandi kommúnista, vegna þess að þrátt fyrir allt væru nú kommúnistar minni flokkur en Sjálfstæðisflokkurinn og þess vegna þeim síður hettulegur, hvað sem reynast skal nú í því. En það var markvisst unnið að því að þylja það fyrir Framsóknarmönnum og Alþýðuflokksmönnum hvað til stæði og andúðin gegn hugsanlegri samvinnu við kommúnista var svo rík meðal kjósenda beggja þessara flokka, að þess vegna var hert á yfirlýsingunum um, að ekki kæmi til mála samvinna við kommúnista, eftir því kosningarnar nálguðust. Eingöngu vegna þess, að forsprakkarnir fundu, að ef ekki var skorið alveg skýlaust úr um þetta, þá var stór hætta yfirvofandi á enn meira fylgishruni hjá hræðslubandalaginu heldur en þó raun bar vitni um að lokum. Forsendurnar, sem breyttust, voru sem sé þær einar, eftir kosningar, að kommúnistar sögðu afdráttarlaust, að ef þeir fengju ekki fulltrúa í ríkisstjórn, þá mundu þeir hvorki deginum lengur stjórn, sem Hermann Jónasson kæmi upp, né setta sig við þingsetu þessara fjögurra Hræðslubandalagsmanna, sem komnir eru með rangindum inn á Alþingi. Og það voru þessar hótanir kommúnista, sem gerðu það að verkum, að þrátt fyrir allar yfirlýsingarnar ~~eru-nú-~~ hefur nú hin nýja ríkisstjórn verið mynduð.

Það segir einhversstaðar, að laun

syndarinnar eru dauðinn, og ég held, að þetta megi til sanns vegar færa upp á Alþýðuflokkinn. Kosningaklækirnir, sem hann lét Framsóknarflokkinn freista sig til, koma honum nú svo í koll, að Hermann þurfti ekki annað en að sveifla þessari svipu, hótun kommúnista um að þeir stæðu við yfirlýsingar sínar frá því fyrir kosningar, um að þessir ranglega kjörnu menn skyldu skilorðslaust reknir út af Alþingi, þetta var dag eftir dag boðað í Þjóðviljanum og ámóta skýrt í Útsýn, málgagni hræðslubandalagsins? Það var með þessari svipu, sem Alþýðuflokkarinn var kúskaður til þess, nauðugur eða viljugur, að gefa í raun og veru upp alla sjálfstæða tilveru, og taka að lokum því, sem Hermann Jónasson skammtaði, að fengnu samþykki kommúnista í hlut Alþýðuflokksins, bæði varðandi málefna- samning og málefnaöflun innan þessarar nýju ríkisstjórnar.

Nú um gang stjórnarmyndunarinnar þarf ekki að fjölyrða. Það er vitað, komið fram af yfirlýsingum, að þessir tveir flokkar, tóku upp samvinnu og samtöl sín á milli um myndun ríkisstjórnar svo fljótt eftir kosningarnar sem menn yfirleitt gátu náð saman. Hvað sem líður þessum fjórum þingmönnum, þessum ranglega kjörnu þingmönnum, þá er það óvæfengjanlegt, að þessir þrjú flokkar saman, Alþýðufl., Framsókn og Alþýðubandalagið, þeir hafa réttilega kjörinn meirihluta á Alþingi, þótt við sleppum þessum fjórum; þess vegna var það eðlilegt, að um leið og vitað var, að þessir þrjú flokkar væru byrjaðir tilraunir til myndunar ríkisstjórnar sín á milli, þá biðum við Sjálfstæðismenn átektar og

höfðumst ekki að fyrr heldur en við sæjum
hvernig þessum tilraunum lyki. Þinglegur
meirihluti á rétt á, eins og honum ber skylda
til, að sjá ríkinu fyrir þingræðisstjórn. Þess
vegna var það sjálfsagt, að úr því þeir gátu
komið sér saman að byrja tilraunirnar; ^{að} þeir
fengu hæfilegan tíma til þess, án þess að
við Sjálfstæðismenn færum til forseta og óskuðum
t.d. eftir því að þing væri hvatt saman eða
óskuðum eftir því sjálfir, sem stærsti þing-
flokkurinn, að fá að mynda stjórn. Úr því að
meirihlutinn gat komið sér saman um tilraun-
irnar, átti hann rétt á því að fá hæfilegan
tíma til að ljúka þeim. Það var ekki fyrr
heldur en þær fóru að dragast verulega á lang-
inn að þingflokkur Sjálfstæðismannaákvað að
fara þess á leit við forseta Íslands, að
Alþingi væri hvatt saman. Nú, forseti taldi,
sem eðlilegt var, að það væri rétt að kanna,
hvað meirihluti þings teldi um þetta, og hann
tók ekki afstöðu til þess fyrr en hann var búinn
að kynna sér skoðun meirihlutans, og þá kom í
ljós, að umboðsmenn meirihluta Alþingis óskuðu
eftir því að fá nokkurn frekari frest til þess
að ljúka sínum tilraunum. Og á þeim fresti þá
heppnaðist þeim að koma ríkisstjórninni saman.
Ég vil taka alveg skýrt fram, að ég tel, að
þessi stjórn sé alveg þingræðislega rétt mynduð
og bæði af hálfu forseta Íslands og af hálfu
þessara þriggja flokka sé að því leyti alveg
rétt að farið. Að því leyti. En það breytir
ekki efni málsins, að meirihlutinn er fenginn
með því, að hræðslubandalagsflokkarnir ganga
algjörlega frá þeim yfirlýsingum, sem þeir

gáfu fyrir kosningar, og verður að telja forsendu fyrir þingsetu svo margra þeirra þingmanna, sem kosnir voru. Að nokkur hluti þessara svokölluðu þingmanna er að réttum lögum ranglega kjörinn, og að kommúnistar notuðu sína aðstöðu til þess, í stað þess, eins og ætla varð eftir yfirlýsingum þeirra fyrir kosningar, að krefjast þess skilyrðislaust, að þessir ranglega kjörnu menn væru settir út af þinginu, þá notuðu þeir þessa aðstöðu til þess að knýja Alþýðuflokkinn til samkomulags, sem öllum sjálfstæðum flokkum er sannast sagt óboðlegt, og hlýtur að leiða til þess, að sjálfstæð tilvera Alþýðuflokksins er héðan af í raun og veru úr sögunni og hlýtur að hafa í för með sér, að nokkrar þúsundir bætast við þær þúsundir, sem yfirgáfu Alþýðuflokkinn við kosningarnar. Að nokkrar þúsundir muni til viðbótar bætast við nú þegar í andstöðufylkingu þessarar ríkisstjórnar meðal kjósendanna.

Ég geri svo ráð fyrir því, að þessi nýja ríkisstjórn, enda mátti skilja það af ummælum Hermanns Jónassonar áðan, að hún flýti sér ekkert að því að kalla saman Alþingi. Hún ræður því í raun og veru. Við því er ekkert að segja, hvenær hún gerir það. En hún vill sjálfsagt, hún segir: ég vil hafa næði til þess að undirbúa mín mál. Það, sem hún vill auðvitað fyrst og fremst hafa næði til, er að láta kjósendurna gleyma því, að fjórir menn eru þarna ranglega settir inn á Alþingi og að einn af stjórnarflokkunum var búinn að lýsa því alveg skýlaust yfir, að hann væri sammála okkur Sjálfstæðismönnum um, að þessir menn

varu ranglega kosnir. Það á að reyna að láta fólkið gleyma þessu, áður heldur en kjörbréfin verða úrskurðuð á Alþingi í haust. En við Sjálfstæðismenn munum nú sjá um það, að það falli mönnum ekki alveg úr minni og að halda því bæði við meðal almennings og vekja það upp aftur þegar Alþingi kemur saman, hvenær sem það verður.

Það eru sízt ýkjur þó að sagt sé, að óefnilega sé af stað farið og væri vissulega vonandi, að betur rættist úr en til er stofnað. Sumir tala mikið um það, að þessi ríkisstjórn taki við á mjög erfiðum tímum og eigi við mjög mikla erfiðleika að etja, og Hermann Jónasson, forsætisráðherra, gerði mjög mikið úr því í ræðu sinni áðan, að nú væru miklir erfiðleikar framundan og mikill vandi fyrir höndum. Ég verð nú að segja það, ja, það eru auðvitað erfiðleikar nú fyrir höndum nú, eins og ætíð eru og hafa verið í mannlegu lífi og vissulega eru alltaf vandamál, sem þarf að leysa, en það er alveg sérstakt um þá erfiðleika, sem nú eru framundan, ef þeir reynast einhverjir, og skal ég ekki mikið um það segja, að þeir eru allir heimatilbúnir. Þeir eru allir búnir til af þeim mönnum, sem nú eru að taka við stjórn. Það segja margir, hvernig verður um utanríkismálin? Verða þau ekki ákaflega erfið viðureignar fyrir þessa menn? Ja, ég játa það, að ég hefi ekki hugmynd um það, hvort þau verða ^{viðureignar} erfið/eða ekki. Ég get ekki gert mér neina grein fyrir því, hvernig okkar bandamenn eða vestrænar lýðræðisþjóðir yfirleitt bregðast við því, að nú eru kommúnistar teknir upp í ríkisstjórn, að nú er í fyrsta skipti um margra ára

tímabil svokölluð alþýðufylking stofnuð, þ.e. eitt af þeim fyrirbærum, sem vestrænar þjóðir telja einna hættulegast, einna bestan Trójuhest kommúnismans gegn frjálsum þjóðum. Það getur skeð, að þetta geri okkur Íslendingum ekki neitt til út á við, og betur færi að svo yrði. En að svo miklu leyti sem varnarmálin t.d. og samstarf okkar við Atlantshafsríkin kunna að verða erfið fyrir þessa ríkisstjórn, þá skulum við minnst þess, að þeir erfiðleikar eru búnir til að þessari sömu samfylkingu. Það voru þeir, sem með samþykkt hinn 29. marz s.l. sköpuðu þessa erfiðleika. Og þeim er þá líka sámt að leysa þá. Það verður að segja það alveg eins og það er. Þeir menn, sem nú eru valdir til þess að leysa okkar sambúðarvandamál við vestrænar þjóðir, og ef svo má segja til þess að sannfæra vestrænar þjóðir um, að þrátt fyrir uppsögn varnarsamningsins, ætlum að verða tryggir samstarfi lýðræðisþjóðanna og sérstaklega Atlantshafsbandalaginu; hafið þið veitt því athygli, að mennirnir, sem valdir eru núna eftir á, til þess að sannfæra lýðræðisheiminn um tryggð okkar við hann og við Atlantshafsbandalagið, þrátt fyrir uppsögn varnarsamningsins, að í núverandi ríkisstjórn eru aðeins tveir menn, af sex, sem voru fylgjandi Atlantshafsbandalaginu á sínum tíma. Tveir menn af sex. Þeir þeirra, af núverandi ráðherrum, greiddu beinlínis atkvæði á móti, þegar við gengum í Atlantshafsbandalagið. Og sjálfur forsætisráðherrann sat hjá vegna þess að hann kvaðst ekki vilja bera ábyrgð á samningsgerðinni og var búinn að reyna með öllum mögulegum

ráðum að dreifa málinu á Alþingi. Nú er það þessi ríkisstjórn með tvo fylgjendur Atlantsbandalagsins á sínum tíma, en fjóra, sem raunverulega voru á móti og þrír beint greiddu atkvæði á móti, sem valdir eru/^{til þess} með kommúnistum til-~~þess~~ að sannfæra

og við séum einlægir fylgismenn Atlantshafsbandalagsins. Ég veit ekki, hvort það skiptir yfirleitt miklu máli, ~~hver~~ hvað menn telja um það, að við séum lýðræðisvinir eða ekki. Ég tel, að kosningarnar hafi sýnt alveg ótvírátt, svo ótvírátt, að sjaldan hafi ótvíráðari þjóðarúrskurður komið um nokkurt mál, að kjósendurnir vilja, að við séum með lýðræðisþjóðunum, og hvað sem varnarmálunum líður, þá séum við tryggir meðlimir Atlantshafsbandalagsins. En þá er einkennileg tilviljum, að þessir menn, sem nú segja þetta ákaflega vandmeðfarið og nú verði að halda vel á, við megum ekki spilla neinu, að þá velja þeir ríkisstjórn, þar sem aðeins tveir eru sannanlega, sem ætíð hafa verið með Atlantshafsbandalaginu. Hér er heldur ekki giftusamlega af stað farið. En vonandi rætist bætur úr því heldur en þessi fávíslegu ráð benda til.

Nú, um efnahagsmálin er það svo, að flestir erfiðleikarnir þar eru skapaðir af kommúnistum og aftaníóssum þeirra í Alþýðuflokknum. Ef þessir menn vilja, þá er þeim hægurinn hjá að leysa þann vanda. Og vissulega hefði það verið töluvert mikils virði, ef það hefði verið komið fram fyrir okkur í kvöld og sagt: ja, hin nýja ríkisstjórn er buin að finna lausn á vandanum. Eða var það sagt? Nei, það var sagt, að það ætti að skipa nefnd til þess að finna lausn

á vandanum.

Ég held nú sannast sagt, þó ég hafi nú aldrei verið í stjórn með kommúnistum, þá var ég nákominn þeirri stjórn, sem okkar ágæti formaður, Ólafur Thors, veitti forstöðu á sínum tíma, og ég held að ég hafi að minnsta kosti

lært það af þeirri stjórn, að það væri vissara að vera búinn að semja við kommúnistana fyrirfram um eitthvað. Ég skal ekki halda því fram, að þeir hafi svikið skriflega gerða samninga, en ég verð að segja, að það væri ákaflega mikið/^{hægara}~~þegilegra~~ að vera búinn að tryggja sig fyrir fram í samvinnu við þá góðu herra, ef ekki alltof mikið eftir á.

En hér er sem sagt allt komið undir því að kommúnista breyti um stefnu frá því sem verið hefur, og það er gott ef það tekst. Því ber að fagna. En við eigum eftir að sjá hvernig til tekst. Það er að vísu látið skýna í það í yfirlýsingunni, það var talað um það, að það ætti að eyða milliliðagróða og braski. En þó að þar gætu sumir eitthvað af höndum látið vafalaust, þá er ég nú ósköp hræddur um, að það verði ^{rýr} minni eftirtekjan af þeirri slátrum, þegar þar að kemur. Ég er ósköp hræddur um það, að það verði eins og Framsóknarmenn sögðu fyrir kosningar, að þá verði mörg þjónustugjöldin, sem sem þá verða kölluð í stað milliliðagróða áður, þegar á að fara að sækja þennan gróða, þar sem hann er mestur, en það er til Sambands Íslenskra samvinnufélaga og annarra slíkra aðila.

Nei, slíkt mun reynast haldlítið varðandi raunverulega lausn vandamála. En það getur auðvitað komið að gagni að öðru leyti, það

getur orðið yfirs kynsástæða til þess að hefja eltingarleik og ofsóknir gegn heilum stéttum og einstaklingum, ef svo bíður við að horfa. Það getur líka orðið ástæða eða átylla til þess að þess flokkar komi á þeim höftum og bönnum og allsherjarríkisafskiptum, sem eru raunverulega ástæðan fyrir skoðanamun okkar og þeirra. Ég veit, að þeir munu fara vægilega í slíkt til að byrja með, þeir munu láta vingjarnlega við sem flesta hópa, sem ekki á að leiða til slátrunar í það og það skiptið og segja - hér á svo sem ekkert að ske. Mér var sagt, að Alþýðublaðið hefði um daginn sagt það, að það ætti ekki einu sinni að skerða hár á höfði mínu, það er auðvitað ákaflega vingjarnlega mælt, en ég segi a.m.k. að ég læt ekki blekkjast af slíku tali og ég er sannfærður um það, að kjósendur og Sjálfstæðismenn um land allt, þeir munu skilja fyrr en skellum í tönnunum, og að þeir munu ekki láta blíðmáli þessara manna villa sig frá því, sem er þeirra raunverulega fyrirætlun og vilji. Og, ja, þeir játa að vísu, að þeim er trúandi til þess að svíkja stefnu sína í einu og öllu, eins og þeir hafa gert varðandi yfirlýsingarþar, sem þeir gáfu fyrir kosningarnar, en ég ítreka, það, sem fram að þessu hefur verið aðalskoðanamunur milli okkar og hinna er það, að við erum með frjálssræði, þeir með höftum og bönnum. Og ef þeir ætla að líka að svíkja höftin og bönnin, er þeim þá ekki miklu næst að leita bara í skjól okkar og segja, að við séum þeir einu, sem kunni að stjórna? Sem er það sanna auðvitað. En það getur auðvitað vel verið, eins og ég segi, að það verði

hægt um ýmsar breyt-

ingar til að byrja með. Hermann Jónasson er að ýmsu leyti stjórnvanur og hygginn maður. Hann hefur sjálfsagt lært það, að slíkur
eins og var t.d. á fyrstu mánuðum árið 1934, þegar hann tók við völdum, er ekki til mikilla heilla. Það kann líka vel að vera, ég er ekkert fjarri því, að Hermann sjálfum finnist nú kannske viðhorfið vera eitthvað breytt, þegar hann er tekinn við ríkisstjórn. Að honum finnist nú hann ekki lengur staddur á sjái hann, að hann er eyðimerkurgöngu, heldur ~~sjálfur-æe-hann~~ staddur í einu mesta gössenlandi veraldar. Og það getur vel verið, að þetta hafi líka einhver áhrif á stjórnarstefnuna. Sannleikurinn er nefnilega sá, að allt talið um erfiðleikana, sem bíði þessarar stjórnar, þetta er tilbúið. Þetta er þáttur í skröksögunni, sem átti að þeyta hræðslubandalaginu til valda. Íslenska þjóðin hefur aldrei átt við meiri velmegun að búa en á undanfórnum árum, og möguleikarnir til þess að viðhalda þeirri velmegun, ef rétt er á haldið, hafa aldrei verið meiri, hafa aldrei jafnast á við þá möguleika, sem nú eru fyrir hendi. Það eru ýmis minniháttar atriði, æð sem að eru, atriði, sem þessir menn hafa í hendi sér að lagfara, aðeins ef þeir vilja, vegna þess að það fyrst og fremst sjálfum þeim að kenna. En raunverulegur styrkleiki Íslensks efnahagslífs, möguleikarnir til stórkostlegrar framvindu og framfara, meiri en nokkru sinni áður, hafa aldrei verið svipaðir. / Við þurfum ekki annað heldur en renna huganum til þess, að ef sú gjörbreyting yrði nú á aðstöðunni, æe frá því sem verið hefur síðustu 11-12 árin, að síldveiðin færi að verða fyrir Norðurlandi á sumrin, nú þá hafa Ís-

lendingar meiri tekjur, mun meiri tekjur heldur en þeir nokkru sinni hafa haft áður. Þá eru þessir landsfjórðungar, t.d. Norðlendinga-fjórðungur, Vestfirðingafjórðungur og Austfirðinga-fjórðungur, sem var verið að tala um, að hefðu verið settir hjá, og vissulega er rétt, að hefðu hafa ~~ver~~ orðið aftur úr, þeir hafa orðið aftur úr vegna þess að atvinnuvegurinn brást, sem hefur verið þeirra uppistaða. Ef síldveiðin bara héldi áfram, ef stöðvaðist, ekki, eins ~~sagt~~ og var sagt að hún hefði stöðvast í dag, ef hún heldur áfram næstu vikurnar, þá er Íslendingar orðnir tekjuhæstu menn veraldarinnar nú þegar, hvað þá ef þessum peningum er skynsamlega varið til eflingar atvinnutækjanna, eins og við Sjálfstæðismenn ætíð höfum haldið fram að ætti að vera. ~~Ne~~

Nei, sannleikurinn er sá, að það hefur aldrei nein ríkisstjórn sezt að völdum á Íslandi, sem á hægari leik, þegar hún tók við völdum, sem á meiri möguleika til þess að láta gott af sér stafa heldur en þessi ríkisstjórn. ^{ef dókur þannu, til vissins afglöps} Og ef hún hefði víðsýni, manndóm og þrek til þess að hefjast sig upp yfir sitt ógiftusamlega ^{upphef} og leita samvinnu við alla landsmenn, hverfa frá hótunum um ofsóknir og misrétti og reyndi að verða stjórn allrar þjóðarinnar, þá mundi starf hennar hafa ~~all~~ skilyrði til þess að verða í raun og sannleik heillarákt.

Við Sjálfstæðismenn biðum og sjáum hvað verða vill. Og það mun sannarlega ekki á okkur standa til stuðnings við góð málefni. En, ~~og það~~ skuluð þið leggja áherslu á, við munum öll sem einn maður snúast til andstöðu við ofsóknir, afglöp og misferli. Við munum enn sem fyrr

verða okkar gamla kjörorði trúir: að gjöra rétt og þola ekki órétt. Og við munum ekki láta leiða okkur einn og einn til slátrunar meðan hinir bíða í trausti á innantóman fagurgala og fláræði, heldur munum við sannabetur nú en nokkru sinni fyrr, að Sjálfstæðisflokkurinn er sterkasta stjórn málaaflið í þessu landi og það stjórn málaafli, sem með engu móti verður brotið á bak aftur. Að tala um það, að það sé hægt að kippa fjárhagsstöðunum undan Sjálfstæðisflokknum, en talið um það er eitt mesta sameiningaraflið innan þessarar ríkisstjórnar og með því sé hægt að leggja Sjálfstæðisflokkinn að velli. Allt slíkt tal er gersamlegur misskilningur bæði á eðli stjórn málaafli, á eðli Sjálfstæðisflokksins og eðli íslensku þjóðarinnar. Og Sjálfstæðisflokkurinn á ekki skilið að vera sá stóri og öflugi stjórn málaaflokkur, sem hann er, ef hann getur ekki þolað nokkurra mánaða, nokkurra ára, eða nokkurra margra ára ofsókn og óstjórn, ef í það fer. Við munum sýna, að við erum ^{hinn} þá sterki og skíri málmur, sem herðist við hverja raun og þó fyrst og fremst þá skulum við í öllu okkar starfi sýna, að við munum setja heill Íslands ofar öllu í okkar verkum.

Að lokum vil ég segja það, að í dag læt ég nú af störfum sem ráðherra, eftir þ að hafa gegnt því starfi í 9 1/2 ár, samfleytt, þar áður hafði ég verið nokkur ár borgarstjóri hér í Reykjavík, þannig að nú í tæp 16 ár hefi ég verið í einskönar oddvitastöðu í stjórn mála meðal trúnaðarmanna þessa flokks og ég vil ekki neita því, að stundum hefur um mig blásið í þeirri baráttu og ekki ætíð verið skjól, en ég hefi

vitað, að ætíð hefi ég átt bæði skjól,
traust og fylgi, og það á meðal fulltrúaráðs
Sjálfstæðisflokksins hér í Reykjavík. Það
er ykkar óbrigðula fylgi og trúnaður við
mig, sem hefur gefið mér styrk til þess að
vera í þessari baráttu og ég heiti ykkur því,
að hvar sem ég verð staddur á næstu árum og
hvar sem þið eruð stödd, þá skulum við öll
vinna saman að meiri einlægni, meiri krafti,
meiri bjartsýni, þolgæði og öryggi, flokki
okkar og Íslandi til góðs heldur en nokkru
sinni áður.

Ræða Bjarna Benediktssonar,
forsætisráðherra, á
Flokksráðsfundi 15. okt.
1966

Samkvæmt skipulagsreglum Sjálfstæðisflokks-

ins þá skal boða flokksráð til fundar minnst einu sinni á ári við upphaf hvers reglulegs þings, og er boðað til þessa fundar í samræmi við þetta ákvæði, en verkefni flokksráðs segir að flokksráð markar stjórnmalastefnu flokksins, ef ekki liggja fyrir ákvarðanir landsfundar. Þetta er hið almenna ákvæði. Jafnt ákvæðinu um formannaráðstefnu, er tekið fram að halda skal ráðstefnu formanna allra Sjálfstæðisfélaga og annara flokkssamtaka þau ár, sem landsfundur er ekki haldinn. Heimilt er miðstjórn að fella saman flokksráðsfund og formannaráðstefnu. Því miður var því ekki við komið að þessu sinni, að hafa formannaráðstefnuna samtímis þessum fundi, en það verður athugað síðar í haust hvort tiltækilegt þyki að kalla hana til sérstaks fundar og mundi ég verða þess hvetjandi ef svo væri gert í samræmi við flokksreglur, ef ekki koma sérstakar hindranir, en þá mundi að sjálfsögðu óþarft fyrir þá flokksráðsmenn, sem eru á þessum fundi, og ef til vill eru einnig formenn félaga úti á landi að endursækja þann fund, en það liggur til betri athugunar, eins og ég segi.

Eins og ég sagði í upphafi máls míns þá á flokksráð að marka stjórnmalastefnu flokksins ef ekki liggja fyrir ákvarðanir landsfundar. Það er þess vegna eðlilegt að við nú í upphafi þessa fundar reynum að gera okkur grein fyrir okkar megin stefnu og hvernig tekizt hefur að fylgja henni og hver vandamál séu einkum framundan. Jafnframt því sem einnig þarf að skoða hvaða horfur séu á um kosningaúrslit næsta vor og hvort einhverjar sérstakar ráðstafanir þurfi

að gera til undirbúnings þeim kosningum.

Þegar núverandi ríkisstjórn var mynduð í nóvember 1959, lýsti þáverandi forsætisráðherra og þáverandi formaður okkar flokks meginstefnu þeirrar stjórnar á þá leið, að hún ætti að tryggja heilbrigðan grundvöll efnahagslífsins svo framleiðsla aukist sem örast, atvinna haldist almenn og örugg og lífskjör geti enn farið batnandi. Segja má að þessi meginstefna sé ekki einungis meginstefna núverandi ríkisstjórnar, heldur hafi einnig verið meginstefna okkar flokks á því árabili, sem síðan er liðið. Það má raunar segja, að þetta sé stefna sem ætla mætti að allir stjórnmálaflokkar gætu verið sammála og ágreiningurinn væri einungis um það, hver úrræði væru vænlegust til þess að ná þessari stefnu, að komast áleiðis í þá átt, sem hún segir til um. Og um það verður ekki deilt enda er það játað ekki síður af andstæðingum heldur en okkar Sjálfstæðismönnum, að það er einkum okkar úrræði, úrræði frelsis og framtaks, sem mótað hafa ákvarðanirnar þetta síðasta tímabil, og það sem þá er deilt ~~þ~~gnúverandi ríkisstjórn og fundið að hennar gerðum er einmitt þetta, að of mikið frjálsræði hafi ríkt, að einstaklingsframtakinu hafi verið gefin of laus taumur. En er það þá svo, að við getum sagt, að þessari meginstefnu hafi verið náð eftir þeim úrræðum, sem við höfum til vísað. Og þá hygg ég, að ekki verði um það deilt, að á þessu tímabili hafi framleiðsla aukist mjög ört. Framleiðsla og þjódartekjur hafa á þessu tímabili, þegar litið er á það í heild aukizt örar heldur en á

nokkru öðru jafn löngu tímabili í Íslands- sögu og örur heldur en með flestum öðrum þjóðum, sem við höfuð spurnir af. Það er hvort tveggja til að dreifa, bæði framleiðslu- aukningunni og hagstæðri verðlagsþróun mikinn hluta tímabilsins. Þar hafa raunar orðið sveiflur á, en í heild má segja að verðlags- þróunin hafi verið okkur hagstæð. Nú er því að vísu haldið fram, að þessi framleiðslu- aukning sem orðið hefur og engin véfengir sé ekki að þakka okkar úrræðum. Þar sé afli. Þar sé ný tækni. Þar sé hagnýting vísinda, sem úrslitum hafa í ráðið. En án frjálsræðis- ins. Án einstaklingsframtaksins hefði allt þetta orðið að litlu gagni og í raun og veru án atbeina ríkisvaldsins, sem við höfum fylli- lega átt okkar hlut að til þess að afla atvinnutækjanna til þess að aðstoða einstakling- anna í öflun atvinnutækjanna hefði þessi mikli auður ekki borizt hingað á land. En um það er ekki deilt, að framleiðsla og þjóðartekjur hafa aukizt mjög ört á þessu síðasta tímabili, ef einungis er miðað við árabilið frá því 1960 fram til 1965 má segja, að raunverulega þjóðratekjur hafi á þessu tímabili aukizt sem næst þriðjungi og er það vissulega mikið á ekki lengri tíma. Um það þarf ekki heldur að deila, að atvinna hefur haldist almenn og örugg víða á landinu og þar sem fólksfjöldi er mestur þar hefur beinlínis verið skortur á vinnuafli. Önnur héruð hafa raunar oft reynzt ver sett en þar hefur ríkisvaldið reynt að hlaupa undir bagga og bæta úr bráðum vand- ræðum. Svo að ýkjulaust má segja, að atvinnu- ástand í heild hafi aldrei verið verkalýð- og almenningihagstæðara um jafn langan tíma,

eins og á þessu undanfarna tímabili. Lífskjörin þau hafa fylgt þjóðartekjunum á þann veg, að allar skýrslur og sjálfsraun hvers einstaklings ber um það vitni, að lífskjörin hafa aukizt eða batnað raunar nokkru meira, heldur en nemur aukningu raunverulegra þjóðartekna. Öruggar heimildir eru fyrir því, að atvinnustéttirnar hafa frá árinu 1960, svo við það sé miðað bætt hag sinn milli 33 og nokkuð yfir 40 af hundraði þ.e.a.s. fengið ríflega sinn hlut af stórauknum þjóðartekjum. Það er því einnig hægt að fullyrða að þetta er eitt mesta, ekki einungis eitt heldur mesta velgengnitímabil, sem almenningur á Íslandi hefur notið. Það getur verið að einstök góð ár eða tekjuár hafi fært með sér meiri tekjubreytingu heldur en orðið hefur til jafnaðar á þessu tímabili, en slíkt góðæri hefur þá aldrei staðið svo lengi, enda er þá um algjörar undantekningar að ræða og hæpið að tala um góðæri í raun og veru, eins og þegar varnarliðsvinnan kom hér í upphafi seinna heimsstríðsins og gerði þúsundir Reykvíkinga að matvinnungum á ný, eftir að þeir höfðu þolað sult og harðræði, atvinnuleysi tímabilið milli 1930-1940.

En hefur þetta þá orðið til þess. Þessi mikli lífskjarabati, hefur hann orðið til þess að veikja grundvöll efnahagslífsins. Um það eru einnig skýrslur sem segja, að fjármagn í ýmis konar tækjum, húsum, vélum, skipum og öðru slíku, sem atvinnutækin þurfa á að halda, að þau verðmæti, sem í þessum ~~æxt~~tækjum eru fólgin hafa raunverulega ekki minnkandi í krónum, heldur sönnum verðmætum aukizt um nær 50 af 100 á tímabilinu frá árslokum 1958-1965, sem sannar örugglega, að atvinnuvegirnar

hafa á þessu tímabili átt þess kost og notað sér þann möguleika að gera sína stöðu tryggari heldur en nokkru sinni fyr. Þannig að tví- mælalasta þá er grundvöllur efnahagslífsins nú heilbrigður. Hann er öruggari. Hann stendur fleiri og fastari fótum heldur en við höfum áður spurnir af. Þetta breytir ekki því, að einstakar atvinnugreinar og einstök atvinnufyrirtæki kunna að hafa við örðugleika að etja, en þessi staðreynd hún styðst einnig af því, að tekizt hefur á þessu tímabili að búa atvinnufyrirtækjunum mun hagstæðari skattalög heldur en þau áttu áður við að búa, þannig að sanngjarnir atvinnurekendur viðurkenna nú, að hér sé vel hægt að reka fyrirtæki vegna skatta gagnstætt því sem áður var, þar sem þá var á löngu tímabili nánast ógjörlegt nema þá með stórkostlegum skattsvikum.

Ég hygg að það verði þess vegna ekki um það efast, að okkur hefur tekizt að ná mjög langt fram eftir þeirri leið, sem okkar látni forustumaður Ólafur Thors, vísaði bæði þjóð og flokki, þegar hann tók við völdum í nóvember 1959. Þitt skulum við svo játa, að ~~þetta~~ auðvitað hefur sumt tekizt ver og öðruvísi en skyldi og við skulum gera okkur ljóst, að nú eigum við að etja við alvarlega örðugleika í sumum höfuð atvinnugreinum landsmanna, sem að nokkru leyti er að kenna því að ekki hefur tekizt að ráða við verðbólguna og að öðru leyti eru þar um að ræða, eins og ég mun víkja að á eftir ástæður, sem eru margþættar og verða seint til öllu útilokaðar úr íslenzku þjóðlífi.

Við skulum gera okkur þess fulla grein, að hvorki núverandi ríkisstjórn né þeim

fjórðung hefur tekizt að ráða við verðbólguna, eins og hugur þeirra hefur staðið til og þær hafa marg oft lýst yfir, að þær mundu leggja sig fram um að gera. Ég verð að segja, að það er vandamál, sem ég hlýt og hef velt mjög fyrir mér, hvernig stendur á því, að okkur á Íslandi skuli ganga ver en ýmsum öðrum, að ráða við þennan vanda. Hvernig stendur á því, að hér skuli verða meiri verðhækkanir og verðlag vera óstöðugra, þegar einmitt mætti ætla að atvik væru slík að hér gæti verið meiri stöðugleiki, eins og í fljótu bragði mætti ætla miðað við síðustu ár. Því að óumdeilanlegt er, að yfirleitt hefur verið fast verðlag og ekki hækkandi á okkar innflutningsþörfum nú um alllangt skeið og úr því að við eigum við að búa þjóðfélag, sem þarf á meiri innflutningi að halda heldur en önnur þjóðfélög, sem við þekfum, af hverju hefur okkur ekki þá engu að síður tekizt miður en mörgum þessara þjóðfélaga að halda hér föstu verðlagi og verðhækkunum, verðbólgu niðri. Þetta er vissulega íhuganar efni, sem ekki einungis stjórnendur, heldur einnig forustumenn okkar flokks, og raunar allir kjósendur hljóta að gera sér grein fyrir. Vegna þess, að vandinn verður ekki leystur nema menn átti sig á í hverju hann er fólgin og okkar verk og annara verður ekki dæmt nema menn geri sér grein fyrir öllum aðstæðum. Nú er það óumdeilanlegt, að í okkar stjórnartíð hefur rösklegar og af meiri þekkingu og meiri samkvæmni en áður verið reynt að berjast á móti verðbólgunni. Ég hygg þó, að árangurinn sé svipaður, ég nenni ekki að fara út í samanburð á því, hvort að verðhækkanir hafi orðið

meiri eða minni á þessu tímabili heldur en áður. Það er ljóst, að það hlýtur að skekkja mjög myndina, að þegar að við tókum við þá urðum við strax að fella gengið, ekki vegna okkar eigin aðgerða, heldur vegna þess ástands, sem áður hafði skapast og þannig má færa ýmsar skýringar fram, en ég læt mig slíkan samanburð á milli ára litlu skipta. Það er óumdeilanlegt, að við höfum reynt flest þau úrræði, sem annars staðar eru notuð á móti verðbólgu og athyglisvert er, að þeir sem mest skamma okkur nú fyrir að hafa ekki ráðið við verðbólguna eru að segja má undantekningalítið á móti einmitt þessum úrræðum sem hvarvetna annars staðar eru talin frumskilyrði fyrir því, að við verðbólgu verði ráðið og það er víst, að án þeirra verður ekki við hana ráðið.

Á þessum tímabili og ekki sízt nú á síðustu tveimur árum, þá hefur okkur tekizt að ná betra samkomulagi við verkalyðsfélögin heldur en oft áður, þannig að samningsgerð af þeirra hálfu hefur verið mótuð meiri hófsemi, heldur en löngum hefur verið. Sjálfur hafði ég oft haldið því fram, að ein höfuð orsök verðbólgunnar hér væri hóflaus kröfugerð verkalyðsfélaganna og launþega. Nú er engin vafi á því, að sú samningsgerð, einkanlega sem tókst 1964, dróg mjög úr verðbólguvexti. Samningsgerðin 1965 hún varð ekki eins hagkvæm. Þar mátti greina á milli tvenns, annars þvegar Hvítasunnusamninganna, sem gerðir voru við félögin á Norður og Austurlandi, þar sem ríkisstjórnin var beinn aðili og mátti segja að leiddi til hóflegrar hækkunar. Aftur á móti voru samningar gerðir síðar um sumarið

var í sakir farið og þar sem ríkisstjórnin átti miklu minni hlut að. Ég er ekki að afsaka stjórnina, heldur einungis að segja frá staðreyndum, þó að hún vitanlega fagnaði þeim samningum sem komust á og gerði sitt til að greiða fyrir með því að samþykkja að ráðstafanir í húsnæðismálum skyldu taka gildi, þó að þær hefðu upphaflega verið miðaðar við miklu hófsamlegri samninga, heldur en endanlega voru gerðir. Eins má á það benda, að sú kauphækkun, sem í sumar var gerð í samningum milli vinnuveitenda og verkalýðsfélaganna, hún er að flestra dómi hófsamleg, milli 3 og 4% í almennri hækkun. En það er einnig til þess að menn viti það rétta, að þeir samningar voru gerðar án forgöngu, án atbeina, að vísu má segja með vitund ríkisstjórnarinnar, en við vörudum við því, að við teldum varhugavert, að semja um slíka hækkun til jafn skamms tíma, eins og samið var. Þó að við hins vegar skildum þær ástæður, sem yrðu til þess, að atvinnurekendur sjálfir töldu sínum hagsmunum bezt henta, að gera þennan samning. En ég tek fram, að öll þessi samningsgerð hún er mun hófsamlegri heldur en við höfðum átt að venjast löngum áður. Jafnframt þá höfum við eins og ég segi með beinum stjórnaraðgerðum barizt á móti verðbólgu. Við höfum átt þátt í vaxtahækkun. Við höfum átt þátt í lánsfjártakmörkunum. Við höfum átt þátt í skattalagabreytingum, til þess að taka umframfé af mönnum ef svo má segja og fleira mætti telja, sem hvarvetna annars staðar er talið, sem frumstæðustu og sjálfsögðustu ráð til þess að berjast gegn verðbólgunni. Það má segja, að af þeim úrræðum, sem aðrir hafa beitt, þá er

einungis eitt, sem núverandi ríkisstjórn hefur ekki viljað beita og kemur ekki til hugar að beita, og það er að stofna til atvinnuleysis, en verkalýðsstjórnin brezka hún hefur ekki treyst sér til þess að ráða við vandann í sínu þjóðfélagi, nema til þess að stofna til stórfels atvinnuleysis, sem svarar til þess, að ríkisstjórnin hér beinlínis efndi til atvinnuleysis - við skulum segja fyrir 1400-2500 manns, sem mundi þykja verulegar atvinnuleysingjatölur hér. Ég hef sagt það, að svo mikils virði, sem ég tel gildi peninganna, að festa þá í verðmæti, þá tel ég ennþá meira virði farsæld borgaranna. Og ef stjórnarstefna þarf að leiða til þess, að vísvitandi sé stefnt að því að svipta stóran hóp borgaranna eðlilegu lífsframfæri, ef til vill ekki af öllum tekjum, heldur möguleikum til þess að neyta sinna starfskrafta, sjálfum sér og þjóðfélaginu til heilla, þá er það úrræði, sem ég vil ekki fallast á. Ég tel meira unnið við það, að allir fái að njóta sinna starfskrafta, það hljóti til lengdar að verða þeim og þjóðarheildinni til meiri heilla heldur en að grípa til þess ráðs til þess að halda uppi föstu verðlagi, að svipta fjölda manns því sem hans frumstæðasta þrá beinist að, að fá að vinna fyrir sér og sínum.

Við höfum ekki viljað á þetta úrræði fallast. Við höfum heldur ekki viljað eða talið hyggilegt að beita lögbvingun, ekki vegna þess að við teldum, að hún geti aldrei komið til greina, heldur vegna þess, að hún muni ekki ná tilætluðum árangri. Hún muni, eins og sakir standi hér, frekar auka vandann

heldur en að draga úr honum. Þess vegna verði í lengstu lög að reyna að ná frjálsu samkomulagi og eins og ég segi þá má í stórum dráttum segja, að sú viðleitni hafi borið þeirri árangur nú síðustu tvö árin, heldur en lengstum áður.

Drátt fyrir alla þessa viðleitni þá er það eins og ég segi, óumdeilanlegt, að hér hefur verið óstöðugt verðlag og hækkandi verðlag. Og hvernig stendur þá á því?

Ein skýring er sú, að því er haldið fram að ef mjög örur framfarir, framkvæmdir, lífskjarabætur, hvernig sem við viljum orða það eigi sér stað. Ef menn vilja byggja upp á skömmum tíma það sem vanrækt hafði verið að gera öldum saman áður, þá sé mjög örðugt og hafi raunar öllum reynst ógerlegt, að gera það án nokkurar verðbólgu. Það er ekki okkur til neinnar huggunar, þó að við vitum, að það er víða miklu meiri verðbólga heldur en á Íslandi. Til þess þurfum við ekki að fara til Afríku eða Asíu. Við getum farið í gömul menningarlönd, eins og í Suður-Ameríku, sem að ýmsu leyti hafa orðið aftur úr og eru nú að gera það, sem nágrannar þeirra í Norður-Ameríku gerðu fyrir 100 árum. Í mörgum þessara landa er miklu meiri og örari verðbólga heldur en á Íslandi. Og stjórnarvöldum, jafnvel einræðisherrum, sem stjórna með hervaldi hefur gerzt ógerlegt að ráða við þetta. Ég sá grein eftir einn frægan bandarískan sagnfræðing, einn helzta ráðgjafa Kennedy's heitins forseta, þar sem hann sagði; "Verðbólga er óumflýjanleg á slíku umbyltingaskeiði eins og í þessum löndum er". Og verðbólga átti sér einmitt stað á 19. öldinni í Bandaríkjunum meðan þau voru á þessu stigi. Látum þessar skýringar vera,

það getur vel verið að þær eigi að einhverju leyti einnig við okkur. Okkar kynslóð og sú næsta á undan hefur orðið að byggja upp landið, sem tekið var við örsnauðu, eftir að Íslendingar höfðu lifað í því rúmar 30 kynslóðir, rösklega þúsund ár. Það er eðlilegt, að slíkir umbyltingartímar ásamt stórkostlegum fólksflutningum innanlands séu ekki sérstaklega lagaðir til þess, að tryggja öryggi pappírspeninga. Slíkt þarf í raun og veru engan að undra. Þetta eru almennar ástæður, sem ekki eiga sérstaklega við okkur frekar en aðra og okkur hefur tekizt m.a. með þeim ráðum, sem ég taldi upp áðan að ráða við verðbólguna miklu betur, heldur en mörgum öðrum þjóðfélögum, sem við svipaða uppbyggingu hafa staðið eins og við. Þetta skulum við játa um leið og við játum og gerum okkur grein fyrir í hverju okkur hefur mistekizt. En er það þá svo, að hér séu að sumu leyti sérstakar aðstæður, sem geti skýrt, að það sé erfiðara fyrir okkur að halda jafnvægi og festu í fjármálum, heldur en hjá öðrum.

Við skulum þá fyrst gera okkur grein fyrir því, að þjóðfélag okkar er með þeim allra minnstu í heiminum og það er auðsætt og hefur oft verið sagt áður, að það er erfitt að halda jafnvægi á lítilli bátskænu, erfiðara að halda henni í jafnvægi, heldur en að halda stóru hafskipi í jafnvægi. Hingað kom í sumar bankastjóri sunnan úr Ísrael, sem ég hafði hitt þar, formaður í íslensk-ísrælska félaginu. Hann var að tala um ástandið í sínu landi og sagði: "Eins og þú veizt þá er nú mjög erfitt í jafn litlu þjóðfélagi, eins og hjá okkur, að halda fullu jafnvægi."

Enda gerðist það þannig, að á einum eða tveim mánuðum frá því að hafa nokkra tugi atvinnuleysingja, þá höfum við allt í einu fengið 30 þúsund atvinnuleysingja, af því að stjórnin var of harðhent í aðgerðum gegn byggingariðnaðinum. Það mundi svara til þess, að hér væru milli 2-3000 atvinnulausir. Ef Ísrael, sem 10-15 sinnum mannfleira en við, er svo lítið, að það á erfitt að halda jafnvægi, þá á það ekki síður við um okkur. Við vitum það einnig, að vegna smæðarinnar, þá hlýtur ætíð að hlaðast margfaldur kostnaður á hvern íslenzkan mann til vissra þarfa miðað við það sem aðrir verða að bera.

Ef við lítum á tölurnar einar, þá er það auðvitað ljóst, að hver Íslendingur verður vegna æðstu stjórnar landsins, vegna utanríkisþjónustu, vegna vegagerðar, vegna spítalahalds, sjúkrahúsa og ýmis konar skóla, ýmis konar annara þarfa, að greiða miklu hærri upphæð heldur en maður, sem býr í þéttbýlu stórlandi. Engu að síður þá höfum við að eigin raun fundið það, að það borgar sig miklu betur fyrir Íslendinga, að greiða mikið fé til þess að ahfa æðstu stjórn inni í landinu. Sína eigin utanríkisstjórn, heldur en að borga ekkert fyrir æðstu stjórn landsins sitjandi úti í Kaupmannahöfn og utanríkisþjónustu í höndum erlends ríkis. Ein, að vísu einungis ein, en ein af ástæðunum fyrir kyrrstöðu á Íslandi í 1000 ár var það, að menn lögðu ekki fé í kostnað við eigin æðstu stjórn, heldur lutu annara forsjá. En í beinum útgjöldum og á fyrsta stigi þá kostar það mikið fé, að halda uppi skjálfstæðu ríki fyrir jafn fámenna þjóð, eins og Íslendingar,

og menn verða um það að velja. Vilja þeir taka á sig þessar byrðir eða kasta þeim af sér, hætta að vera sjálfstæðir og taka afleiðingunum af því. Enginn Íslendingur myndi velja síðari kostinn. En það er ekki nóg með að það komi á okkur margfaldur beinn kostnaður með þessum hætti miðað við aðra, heldur bætist það ofan á, hversu atvinnuvegir okkar eru fáir og einhæfir. Við vitum, að við lifum hér fyrst og fremst á sjávarútvegi, á landbúnaði á mjög frumstæðum iðnaði eða smáiðnaði. Þetta eru okkar höfuð atvinnuvegir. Aðrar þjóðir stærri og öflugri þær hafa fjölbreyttari fiskveiðar. Þær hafa miklu fjölbreyttari landbúnað. Þær hafa óendanlega fleiri iðngreinar og öflugri heldur en við. Þess vegna varðar þá í raun og veru ekki svo miklu þó að einn þessara atvinnuvega bregðist, þó að akuryrkja í einhverjum hluta Noregs gangi illa, svo að við tökum ekki stærra land. Þó að síldveiðar við Noregstrendur bregðist. Þó fiski gangi ver en skyldi, þó að einhver iðnfyriræki í Noregi þurfi að gefast upp. Norskur þjóðarhagur stendur nokkurn veginn jafn féttur eftir sem áður. Hér vitum við aftur á móti að allt riðar, ef síldveiði gengur misjafnlega. Ef hraðfrystihúsin fá ekki þá efnivöru sem þarf, þá er það ekki einungis þeirra ógæfa og þeirra sem við þau vinna, heldur er það einnig merki þess, að sjómennirnir fá ekki sitt. Það er að vísu svo, að það er stundum að landbúnaður getur gengið vel í einum landshluta þó að hún gangi ver í öðrum, en oft hafa einnig gengið harðindi um allt land, sem hafa orðið allri þjóðinni

til mikils бага. Og iðngreinarnar, þær eru svo fáar og lítt megnugar, að það er út af fyrir sig, þó að það sér hægt að halda framleiðslu áfram með meira öryggi heldur en í hinum greinunum. Þá eru aftur önnur óvissuatriði, sem koma þar á móti og hver út af fyrir sig minnsta kosti megnar ekki að bæta upp skakkafall, hvorki af því að aðrar iðngreinar bregðast eða hinir stóru atvinnuvegir, sem ég taldi áður.

Atvinnuvegirnir eru einhæfir. Þeir eru líka háðir stórkostlegur sveiflum, eins og ég sagði. Síldveiði, við höfum horft upp á það, að síldveiði hefur gjörsamlega brugðist, ekki einungis við einn landshluta, heldur hvarvetna. Miklum hluta þess, sem við áttum afgang eftir seinni heimsstyrjöldina var varið til þess að byggja upp síldariðnað. Það liðu áratugir og sumpart hefur nokkuð af þessu ekki komist í gagnið enn, vegna þess, að síldin hefur gjörsamlega brugðist á þessum slóðum. Það er ekki lengra síðan í fyrra, að opnað var efnilegt atvinnufyrirtæki hér í næsta nágrenni, sem átti að byggjast á síldveiðum. Síðan það hóf starfrækslu sína hefur sú síld ekki fengizt, sem þetta atvinnufyrirtæki þarf á að halda, þó að síldveiði landsmanna í heild hafi aldrei verið meiri heldur en einmitt á þessu sama tímabili. Um óvissu landbúnaðarins þarf heldur ekki að ræða. En þá er það einnig svo, að þessar okkar framleiðsluvörur ekki sízt síldarafurðirnar, sem gefa af sér meira þegar vel gengur, heldur en nokkur önnur okkar framleiðsla, að þær eru samkvæmt fenginni reynslu háðar meiri verðsveiflum heldur en aðrar framleiðsluvörur, sem okkur er kunnugt um. Verðsveiflum, sem við

fáum ekki með nokkru móti við gert.

Á árinu 1960 þá urðum við fyrir stórkostlegu verðfalli á síldarlýsi og síldarmjöli, svipað eins og við höfum nú orðið á þessu ári. Frá því í maí í vor er talið að síldarlýsið hafi a.m.k. fallið um þriðjung. Það er ljóst, að þetta mundi valda þjóðarbúinu í heild stórkostlegum skakka- föllum ef þarna vægi ekki upp á móti óvenjulega mikil aflabrögð, sem gera það að verkum, að þrátt fyrir allt, þá standa síldveiðarnar sig skaplega, en óvissan er fyrir hendi og stærri sveiflur heldur en séu líklegar til að auðvelda fast og öruggt efnahagskerfi, einkanlega þegar sveiflurnar verða mestar á þeirri vörutegundinni, sem mestar tekjurnar gefa. Og einmitt þessi einhæfni atvinnuveganna og hversu þessir einhæfu atvinnu- vegir eru sveiflum kenndir, gera það að lífs- nauðsyn, þjóðarnauðsyn fyrir Íslendinga, ef við viljum nýta okkar land og lifa hér farsælni til frambúðar, að nota öll landsins gæði, til þess að skapa meira öryggi og jafnvægi. Þess vegna mun það lengi þykja í frásögu færandi, að nokkrir menn skyldu snúast á móti virkjun Þjórsár og byggingu álbræðslu, Hvort tveggja markar tímamót, Ekki vegna þess, að þetta sé eitt út af fyrir sig svo stórt verk. Það varðar ekki öllu þó til frambúðar fái 5-600 manns fasta og örugga vinnu við álbræðsluna, eða þó að þarna komi meira og ódýrara rafmagn til almenningsnota, heldur en við áður höfum þekkt, en þarna er ruddur vegurinn. Þarna er stefnt í þá átt, að láta ekki þessar miklu ~~auðlindir~~ vera farartálma í stað þess að mala verðmæti til gæfu fyrir íslenzku þjóðina. Þessi okkar ein ráðin, gegn okkar einhæfu atvinnuvegum og til þess að losna við sveiflurnar, þau eru

ekki fljótverk. Þetta tekur langan tíma. En við þessu verður ekki gert nema einhvern tíma sé byrjað og að menn átti sig á því með hvaða ráðum þetta verði gert. Og það er einmitt það sem menn tóku ákvarðanir um fyrr á þessu ári. Ákvörðun, sem ég hygg að ein muni endast til þess að halda hróðri núverandi ríkisstjórnar á lofti um langa framtíð.

Það tjáið ekki að tala um það, að hægt sé að eyða óvissunni afsíldveiðum t.d. með því að ætla að gera úr henni allri gaffalbita. Hvar á að finna markaðinn fyrir það? Eða með öðrum skjótfengnum úrræðum. Við höfum séð það, að það er óskaplega mikil síldveiði við strendur Perú, sem ræður verðlaginu á síldarlýsi og síldarmjöli, sem við framleiðum. Þetta eru efni, sem við ráðum ekkert við. Brestur hjá þessum getur skapað okkur mikinn auð í bili. En yfirfljótanleg veiði skapar okkur örðugleika. Meðan þessi óvissa er, þá tjáir ekki að halda að við getur skapað hér fast og öruggt verðlag. Slíkt er algjör fímyndun. Utan við allan veruleika. Til viðbótar öllu þessu kemur svo það, sem ég mikið að, hversu íslenskir atvinnuvegir gefa ákaflega misjafnlega mikið af sér. Við skulum líta á sjávarútveginn einn. Við skulum bera saman þau uppgrip, sem menn hafa af síldveiðum, þegar vel gengur eða veiði á litlum bátum. Menn tala nú um erfiðleika litlu bátanna og segja; ja, það er að kenna verðbólgunni, að þeir séu að flosna upp. Þetta er algjör misskilningur. Það er að kenna því, að þeir, útgerðarmennirnir, geta ekki keppt í kjörum við uppgripin, sem eru á síldveiðunum, og menn fást, með eðlilegum hætti, ekki til að vera á litlu bátunum eða á togurunum, nema

því aðeins að það séu nokkurn vegin sambærileg kjör, sem stéttarbræður þeirra við síldveiðarnar hafa. Þetta er ofur skiljanlegt, og eðlilegt. Menn viðurkenna, meiri vinna, meiri uppgrip, eigi að hafa vissan mun í för með sér, en viss samræming verður þarna að vera á milli. Lögmál samkeppninar, samanburðarins liggja alveg eins í þessum efnum eins og öðrum. Menn verða þess vegna að íhuga er hægt að skapa minni bátunum betri aðstæður en þeir hafa nú. Er hægt að gera með auknum veiðiheimildum, án þess að skerð fiskstofninn. Er hægt að gera togaraútgerðina lífvænlegri með því að veita þeim drýgri veiðiheimildir, Með því að krefjast ekki meir af togurunum, heldur en aðrir krefjast af sínum. Nú eru íslenzku togararnir látnir hafa mun ~~meiri~~ stærri áhöfn, þar með meiri kostnað. Þeir eru látnir gjalda skatt af sínu eldsneyti til verksmiðjanna á Austurlandi, sem bræða síldina. Þeir verða að bera 10% toll af þeim fiski, sem þeir flytja til Bretlands, og ef til vill ennþá meira bæði til Bretlands og Þýskalands áður en langt um líður. Meðan ekki er bætt úr þessum efnum, þá er vonlaust fyrir þessi atvinnutæki að keppa við hin. Það hlýtur að skapast slíkt ójafnvægi í þjóðfélaginu, að það er í raun og veru tómt mál, að tala um efnahagslegt jafnvægi meðan slíkt ástand varir.] Við skulum einnig horfa á iðnaðinn. Það gefur auga leið, að hinn íslenzki smáiðnaður, hann á mjög erfitt að standast samkeppni við erlenda fjöldaframleiðslu og menn verða að gera upp sinn hug. Vilja menn styðja hinn íslenzka smáiðnað, til þess að halda lífi gegn þessari erlendu fjöldaframleiðslu? En þá verður í fyrsta lagi að gæta þess, að jafnt iðnaður, sem aðrir hafa gott af vissu

aðhaldi. Og það er hætt við spillingu og of miklum kostnaði, ef hann á að vera samkeppnislaus. En jafnvel þó að við viljum, eins og gert hefur verið, veita honum vernd, þá kostar sú vernd það, að við verðum að borga meira verð heldur en ella fyrir vöruna.

Það kemur ekki fyrir þá, sem eru að býsnast yfir verðbólgunni, að segja, ja, nú er verðbólgan líka farin að drepa iðnaðinn. Það er einmitt iðnaðurinn, sem á verulegan þátt í okkar háa verðlagi. Það er ekki hægt að segja að erlend samkeppni væri að drepa iðnaðinn og þess vegna verður að gera ráðstafanir til þess að halda iðnaðinum við. Það er ekki hægt að halda honum við, nema með því að hækka verndartollana, eða veita honum sérréttindaaðstöðu, sem standi á móti því að verðlagið lækki. Þeir menn, sem eru þess vegna og þykjast með þessu móti vera málssvarar iðnaðarins. Þeir eru að berjast fyrir háu og hækkandi verðlagi í landinu að berjast fyrir verðbólgu, ef svo má segja. Nú segi ég alveg hyklaust. Reynslan er þúin að kenna okkur, að við verðum að hafa margskonar iðnað í landinu. Ekki einungis á friðartímum, vegna þess að við sjáum að atvinnuöryggi krefst þess, að það séu margir möguleikar til. Við lærðum það á milli stríðsárananna. Þess vegna er mikið á sig leggjandi til þess að hafa iðnað. Við lærðum það líka á stríðsárunum, að það getur verið okkur lífsnauðsyn, að hafa eigin iðnað. Við sjáum það einnig að tilteknum dæmum, að ef íslenskur iðnaður fellur í rústir, þá hækka erlendir framleiðendur sína vöru, þannig að við verðum að borga meira en ella. Þess vegna er íslenskur iðnaður einn þáttur í því

að halda hér uppi sérstöku og sjálfstæðu þjóðfélagi. En hann kostar það, að við verðum að hafa herra verðlag en ella. Og mennirnir, sem nú eru annars vegar að skamma ríkisstjórnina fyrir verðbólgu og segja hins vegar; það er verið að drepa iðnaðinn með erlendri samkeppni. Þeir eru að heimta meiri verðbólgu. Þeir eru að heimta meiri verðhækkunir, heldur en að ríkisstjórnin hefur talið verjanlegar. Menn verða að gera sér grein fyrir afleiðingum þess, sem þeir eru að halda fram. Ég segi það nú aftur, það er sjálfsagt og eðlilegt, að halda iðnaðinum við, en það kostar, að við verðum að hafa þá herra verðlag. Við verðum að leggja á okkar útflutningsframleiðslu meiri byrðar hlutfalls-
en aðrir
lega heldur/til þess að þetta verði gert .

Alveg það sama kemur fram gagnvart landbúnaðinum. Ég vil segja það, til þess að taka af því öll tvímæli, að ég tel eins fráleitt, að leggja niður íslenzkan landbúnað eða fjandskapast við hann, eins og að fjandskapast við íslenzka þjóð eða íslenzkt sjálfstæði. Íslenzku landbúnaður er eitt af því, sem við verðum að hafa, því að þáttur af okkur sjálfum og Ísland án landbúnaðar, án blómlegra sveita er óhugsandi land. En við skulum þá líka játa, hvað það kostar. Þetta kostar mikið, alveg eins það kostar að vera sjálfstæð þjóð. Við skulum líta á þær tölur, sem nú liggja fyrir. Og við skulum tala um þær alveg í hreinskilni. Ekki sízt vegna þess að hér eru margir bestu forvígismenn bændastéttarinnar inni. Íslenzk löggjöf segir, að íslenzkir bændur eigi að hafa sambærileg kjör við tilteknar stéttir, og allir sanngjarnir menn hljóta að viðurkenna, að það er hóflega í sakir farið. Og það er ekki hægt að ætlast

til þess, að menn stundi íslenzkan landbúnað nema þeir hafi svipuð kjör eins og þarna er þeim áætlað. En samtímis því, sem síldarútvegurinn og þoskútlutningurinn hefur með litlum tilfærslum getað staðið undir því innlenda verðlagi, sem hefur verið undanfarið og hefur orðið til þess, að sú uppbygging hefur verið framkvæmd, sem ég áður lýsti. Samtímis því, sem þessar atvinnugreinar hafa getað staðið undir verðlaginu, þá eru gögn fyrir því nú, að ef við þurfum að selja mjólkurframleiðslu á erlendum markaði, þá fáum við bara tíunda hluta, sem þarf til þess, ef bændur eiga að hafa sambærileg kjör við aðra, og sauðfjárafurðirnar gera eitthvað þriðjung. Nú er þetta ekki eingöngu vegna þess, að Ísland sé svo miklu verra landbúnaðarland heldur en önnur lönd, heldur líka af því að önnur lönd borga svo mikið niður landbúnað hjá sér og gera þess vegna samkeppni þar í þessum efnun ákæflega óraunhæfa í raun og veru og skeggja myndina. En við komumst aldrei fram hjá því, að landbúnaðurinn, miðað við núverandi aðstæður framleiðir svipað og iðnaður að ýmsu leyti. Hann framleiðir þeim mun minna af verðmætum heldur en topp greinar sjávarútvegsins, að ef við eigum að halda við íslenzkum landbúnaði, eins og við verðum að gera, þá hlýtur það að leiða til stórhækkandi verðlags innanlands. Þetta er óhjákvæmilegt. Þetta er alveg ljóst, og bændur mega ekki villa um fyrir sjálfum sér, eða láta lýðæsingamenn villa um fyrir sjálfum sér, með því að segja, ja, ef verðbólgan væri læknuð þá væri vandamál íslenzks landbúnaðar þar með læknuð. Þetta er bara ekki rétt. Í fyrsta lagi, það sem hér er talað um og kallað sem verðbólga á seinni árum, það er ekkert

orðið annað en innantómt slagorð. Vegna þess að í þessu verðbólguhjali er nú farið að fela meginhluta allra íslenzkra vandamála, Og vandamál þess, að íslenzka þjóðin geti verið sjálfstæð og haldið sinni tilveru. Þetta eru staðreyndir, sem við komumst ekki hjá að viðurkenna og staðreyndir, sem ekki verða leystar í neinni skyndingu, með neinu einu úrræði, heldur á löngum tíma, með því að taka hvert mál út af fyrir sig til athugunar og leysa það. Hvað þarf nú til þess að jafna metin innan sjávarútvegsins. Það þarf að jafna þau met. Þá er hægt að lækna verðbólguna að nokkru leyti og stöðva verðlagið. Það þarf að athuga með hverju er hægt að gera íslenzkan iðnað samkeppnisfærari, og er kannske eitthvað af honum sem má hverfa, vegna þess að hann getur ekki borið sig, og þá er hægt þar með að koma jafnvægi á verðlagið. Hvað er hægt til þess að gera íslenzkan landbúnað samkeppnis- hæfari, þannig að ekki sé hægt að sína fram á að það mundi verka meira til verðlækkunar á innanlands, að flytja inn erlenda landbúnaðar- vörur, heldur en nokkuð annað, jafnvel þar væru hinar erlendu vörur hafðar í hæsta tolla- flokki. Þetta verða menn að athuga, og það er auðvitað alveg fráleitt, sem sagt er stundum ja, það á minnka framleiðsluna, það er auðvitað engin lausn. Lausnin hlýtur að vera sú, að auka framleiðsluna hjá þeim sem ódýrast og bezt geta framleitt, en láta hina, sem lítt eða ekki geta framleitt og búa við sult og seyru og hljóta að búa við sult og seyru, fá þeim aðra aðvinnu. En þetta verður ekki gert í dag eða á morgun. Þetta tekur heila kynslóð,

og á að taka heila kynslóð, vegna þess að þarna erum við ekki að tala um peningaverðmæti fyrst og fremst. Íslenska þjóðin er nógu rík til þess að ráðstafa þessu skynsamlega. Þarna er nú verið að tala um gæfu fólksins og líf og menningu þjóðarinnar. En við verðum að átta okkur á því í hverju vandinn er fólgin og svo að horfast í augu við hann, þá fyrst er von til þess að við getum ráðið við það mikla verkefni, sem fyrir liggur. Við vitum, að auðvitað verður reynt að snúa út úr því sem við segjum um þetta, að ég segi um þetta, og sagt, ja, þetta er fjandskapur gegn bændum. Þetta er fjandskapur gegn iðnaði. Þetta er fjandskapur gegn smábátum. Þetta er bara ekki fjandskapur. Þetta er að gera sér grein fyrir eðli vandamállanna og ef menn gera það ekki, þá verður vandinn aldrei leystur. Vandinn verður ekki leystur með góðu samkomulagi stéttarfélaganna, þó að það sé mikilsvert og forsenda fyrir lausn vandans. Vandinn verður heldur ekki leystur með fjármálaráðstöfunum, sem hagfræðingarnir æ og æ tala um og eru alveg óhjákvæmilega og eru forsenda þess að vandinn verður leystur. Vandinn verður ekki leystur, nema að menn geri sér grein fyrir þeim þjóðfélagslegu örðugleikum, sem við eigum við að etja, sumpart sama eðlis og aðrir, vegna þess að það er alls staðar sami vandinn nú, að stéttirnar bera mismunandi úr þítum. Bændur framleiða minna heldur þessar stórkostlega hraðvirku vélar, en vilja fá sambærileg kjör við fólkið, sem við þær vinna. Þetta er vandi, sem menn eiga alls staðar við að etja, en hann er meiri hjá okkur af ýmsum ástæðum, heldur en hjá öðrum. Það er alla að sliga hinn mikli húsnæðiskostnaður. Það er ekki sér íslenzkt fyrirbæri. Það er

vandamál, sem þarf að leysa jafnt hér og annars staðar. En okkar sérstaki vandi, hann verður ekki leystur nema okkur séx ljóst í hverju okkar sérstaki vandi sé fólgin. Og ég hef reynt að gera ykkur og sjálfum mér grein fyrir því í þessum orðum, sem ég hefi sagt. Þess vegna verður lengi við margt að etja og í þessu er engin skyndilaust.

Það mætti þá spurja, er það rétt sem okkar andstæðingar hafa stundum sagt, að efnahagslögmál þróaðra iðnaðarríkja eigi ekki við hjá okkur. Það getur verið nokkuð til í þessu. Og þess vegna segja þeir; það þarf allt aðrar aðferðir á Íslandi. En niðurstaðan hjá þeim er þá alltaf, það þarf meiriog meiri ríkisafskipti. Meiri og meiri höft. Meiri og meiri nefndarfargan.

Það er engin vafi á því, að við þurfum og án þess að skammast okkur nokkuð fyrir, að gera okkur grein fyrir því, að hér þarf að jafna meira fé á milli atvinnuvega, heldur en við höfum stundum sjálfur vilja viðurkenna. Það þarf að gera það. Og meðal annars þess vegna höfum við nú ráðist í þessar stórfelldu niðurgreiðslur, sem gert hefur verið grein fyrir. En það þarf að halda þannig á þessum ráðstöfunum, að þær leiði ekki til þvingunar. Ekki til hafta. Ekki til aðgerðarleysis á sama veg eins og heildarþróunin frá 1931 þangað til 1959 leiddi. Það þarf að komast hjá þeim annmörkum, sem ~~xð~~ af hafta- og ráðakerfinu leiddi, um leið og við viðurkennum, að vegna þess hversu íslenskir atvinnuvegir gefa misjafnlega af sér, en þjóðarheildin er ein, komumst við ekki hjá meiri jöfnum með tilfærslu fjár á milli atvinnuvega heldur en við út af ~~x~~fyrir sig æskjum eftir að þurfa að skipta okkur af.

Ekkert af þessu, sem ég hefi sagt, sannar að mínu viti að íslenskir atvinnuvegir séu illa staddir eða ekki öruggir. Það er eðlilegt einmitt vegna óvissunar. Vegna þessara miklu sveiflna, þá hljótum við alltaf að búa við óvissu og sveiflur. Sá sem á sína afkomu undir sjávar- aflu, hann hlýtur ætíð að eiga mjög undir afla- brögðum. Það er enginn mannlegur máttur, sem fær því breytt. Og það er auðvitað ekki sízt nú að undanförmu, þegar við markvisst höfum unnið að því, að láta almenning fá ríflegri hlut af þjóðartekjunum en nokkru sinni fyr, þá er eðlilegt að atvinnuvegirnir segi, þegar þeir komast í erfiðri aðstæður en áður, ja, nú verður að vera nokkur bið á hinn hröðu framsókn. Nú verður að staldra við og einmitt þess vegna þá er þessi verðstöðvun, sem við nú boðum eðlileg og á að ná sínum tilgangi. Það þarf ekki mjög róttækar ráðstafanir, ef við sjálfir höfum vit á að halda réttu ráði, ef svo má segja, til þess að vandræði skapist ekki að. En það er ljóst að þegar höfuðútflutningurinn missir þriðjungi verðmæti. Ef annar höfuðþáttur útflutningsins fellur t.d. um 10 af hundraði, eins og enn er óvissst með hraðfrysta fiskinn hvort verður, þá er eðlilegt að þetta segi til sín. Þá krefst það annara úrræða heldur en áður. Þá er eðlilegt að menn geti ekki haldið áfram sömu hröðu fram- sókninni eins og meðan allt lék í lyndi. En það merkir ekki hitt, að hér sé nokkur geigvænleg hætta, voði eða hrun á xferðum. Það er síður en svo. Af atvinnuvegunum hefur ekki verið meira heimtað í heild að undanförmu, heldur en þeir gátu vel undur staðið. Og sú stórkostlega lífskjarabreyting, sem ég gerði grein fyrir, hún var samtímis því, eins og ég segi, að

atvinnufyrirtækin gátu í heild aukið sín atvinnu-
tæki um nær 50% á tímabilinu frá 1958. Þau
hafa þess vegna aldrei staðið öruggar heldur
einmitt nú. Og aldrei haft betri framtíðarmögu-
leika. En það er auðvitað hægt héðan í frá að
taka meira af þeim en þeir þola, og það er
eðlilegt að þau aðvari þjóðina um það, og geri
það á þann hátt að menn skilji. Hver á að gera
það ef ekki þeir sjálfir og þá segi ég enn í
bili er þess vegna eðlilegt, að við beitum okkur
fyrir verðstöðvun. Og ef æf við ætlumst til
þess að verkalýðsfélögin og launþegar uni slíkum
aðgerðum, þá verðum við líka að gera okkur grein
fyrir, að það verður að vera almennar ráðagerðir.
Við vitum t.d. að kaupskýslumannastéttin telur
það vera hallað á sig að undanfögnu að álagningar-
reglur hafa verið látnar standa kyrrar, þegar
aðrir fengu að hækka. En ef þeir eiga nú að fá
leiðréttingu sinna mála. Menn heyrðu nú á Alþingi
í gær hversu ýmsir telja nú að þeirra hagur sé í
raun og veru, þeir hafi síður en svo undan
nokkru að kvarta. Ég er ekki því sammála, en ég
hygg, að þeir geti þó beðið og dokað við meðan
við erum að tryggja okkar stöðu til frambúðar-
sóknar, en þeir verða eins og aðrir að setta því
þá, að þeirra tekjur séu settar fastar með
einhverri verðfestingu, ef slíkt reynist
nauðsynlegt. Það verður að athugast nánar, en
það er rétt að þetta komi nú þegar hér fram.
Við slíkar bráðabirgðarástafanir, sem kunna að
vera nauðsynlegar, þær segja ekkert til um það,
að hér sé grundvöllurinn öruggur, einmitt það
að þeir þurfi ekki að vera róttækari eða meiri
eftir því sem við fáum nú séð, sýnir hversu
grundvöllurinn í raun og veru er öruggur. Og ég
vil leggja áherzlu á það, að ein af ástæðunum

fyrir utan sleytulausan árangur okkar andstæðinga, og ef til vill of lina málsvörn okkar sjálfra, okkar meðhaldsmanna, en ein af ástæðunum fyrir því, að fólkið hefur fengið þá tilfinningu fyrir að hér væri allt að hverfanda hveli og að hrúni komið, er að menn trúu því einfaldlega ekki, að íslenzka þjóðin hafi efni á því, sem hún veitir sér í dag. Menn trúu því ekki að sé í raun og veru efni á því, að ráðast í allar þær stórframkvæmdir, sem þeir sjá fyrir augunum, að þeir ~~hafi~~ hafi efni á því að eiga öll þessi fallegu hús, fallegu húsgögn, alla bílana, að tíundi hver Íslendingur fari á hverju ári til útlanda. Menn segja; þetta er allt brjálað, en það er vegna þess að við höfum efni á þessu. Við höfum stórkostlega aukið okkar eignir undanfarin ár. Við höfum safnað gjaldeyris-~~sjóðum~~ sjóðum, stórkostlegum, undanfarin ár. Það getur skeð að það gangi ekki eins vel í ár eins og undanfarin ár, en þá er það vegna þess, að framáíðendur vörunnar hér hafa talið vegna verðfallsins rétt að liggja með miklu meiri byrðir innanlands, heldur en þeir gerðu áður. Íslenzka þjóðin er komin úr fátækt í það að verða vel stæð. Hún hefur engu að kvíða, en vel stæður maður getur líka hegðað sér þannig að hann verði gjaldþrota. En Íslendingar verða að halda mjög vitlaust á, til þess að leiða örbirgð yfir sig á ný, en auðvitað er það mögulegt. En við skulum vona, að svo fari ekki.

Af því sem ég hef sagt þá er það ljóst, að ég tel málefnastöðu okkar í heild vera mjög sterka. Ég veit, að það eru einstök atriði sem þarfnast skýringa, en í heild, tel ég að vel hafi til tekizt og við eigum skilið að vera í sókn, en ekki í undanhaldi. Hins vegar skulum við þá einnig viðurkenna það, að við

urðum fyrir nokkrum vonbrigðum í kosningunum á s.l. vori. Ég skal ekki fara langt út í þá sálma, en það er hægt að segja, að við sættum þá mótbyr. Sumir hafa sagt að við höfum goldið afhroð. Ég vil ekki fallast á það. Ég vil orða það þannig að við höfuð hlotið á okkur slettu, eins og menn verða alltaf að búast við. Menn hafa ýmist meðbyr eða mótvind og það er ekki að búast við því, að lánið leiki ætíð við okkur. Það eru ýmsar ástæður, sem má færa til þess að okkur hefur gengið mismunandi vel á mismunandi stöðum. Þetta sýnist vera fyrirbæri nú hvarvetna. Í velgengni þá verða kjósendur þreyttir á þeim, sem með valdið hafa farið. Það er hægt að líta um alla Vestur-Evrópu, atkvæðagreiðslur í Bandaríkjunum og hvar sem menn vilja leita. Á Íslandi er það athyglisvert, að við Sjálfstæðismenn förum einna verst út úr þar sem við höfum sjálfir haft mest völdin, en vinnumá og Framsókn vers út þar sem hún hefur haft mest völdin. Á Austfjörðum þá tapa Framsóknarmenn, en við töpum hér að Suðvesturlandi. Þetta er viss ókyrrð, óánægja, sem þarna brýzt út. Við þekkjum þetta frá fyrri tíð, t.d. 1942, þegar við héldum, að menn, allt í einu eftir að vera komnir úr örbirgð og allsleysi mundu nú frekar kjósa Sjálfstæðisflokkinn en oft áður. Það er erfiðasta ár, sem flokkurinn nokkru sinni hefur átt við að etja í sinni sögu. Það brauzt út einhver ókyrrð, órói, sem var mjög erfitt að skýra, og ég skal minnsta kosti ekki reyna að fara að rekja hér. Við slíku verða menn að vera búnir ætíð. En þá skulum við einnig hafa það í huga, að úrslitin voru ekki lakari en það, að stjórnarflokkarnar í heild hafa eftir því sem bezt verður séð, eftir sveitarstjórnarkosningarnar a.m.k. '53- '54 53-54% af heildaratkvæðamagni í landinu.

Hvernig það kemur til að skiptast á milli okkar og Alþýðuflokksins í þingkosningum skal ég ekki segja í dag, eða hvort þessi hlutföll haldast þar, en það eftirtektarverðasta er, að það kemur áreiðanlega til að muna mjög mjóu, jafnvel þó að hlutföllin verði óbreytt frá því sem það var í vor, þá kemur það til að muna mjög mjóu, hvort að stjórnflokkarnir í sameiningu halda 32 atkvæðum eða fara niður í 31 atkvæði. Ef við förum saman niður í 31 atkvæði, þá gerir það óhjákvæmilegt að það verður að finna nýjan stjórnargrundvöll, annars er hægt að halda áfram á þeirri stefnu, sem ég hef reynt að lýsa nú hér að undanförunu, með hennar kostum og göllum og ég veit það eitt, að engum okkar kemur annað til hugar heldur en að mikið, ég vil segja allt sé leggjandi á sig til þess að við þurfum ekki að taka upp samvinnu við aðra, tilknúnir af ófullkominni stjórnskipun eða stjórnreglum, sem feli minnihlutanum meiri áhrif heldur en eðlilegt er að hann hafi. Það eru allar líkur til þess að okkar stefna hafi miðað við það sem í lýðræðisþjóðfélögum gerist, mjög rúman meirihluta meðal þjóðarinnar. Það er allt sem bendir til þess, að ef við sjálfir sækjum fram, skýrum okkar málstað, þá geti okkar flokkur næsta vor staðið styrkari en nokkru sinni fyrr og ég vil segja, að það sé meira í húfi nú en nokkru sinni fyrr, að við verðum ekki hraktir af réttri braut.

Í umræðum þeim, er fóru fram fyrir alþingis-
kosningarnar í október s.l., gerði Sjálfstæðis-
flokkurinn grein fyrir því, með hverjum hætti
hann teldi hyggilegast að vinna bug á þeim örðug-
leikum, sem nú steðja að þjóðlífi Íslendinga, og
þá einkum í atvinnu- og fjármálum. Þess var að
vísu getið af flokksins hálfu, að ekki væri unt
að fullyrða, að hann réði yfir alveg óyggjandi
úræðum til lausnar þessum vanda, en á það var
lögð höfuðáherzla, að skilyrði þess, að úrræði
flokksins yrðu framkvæmd, væri, að hann fengi
meirihluta á Alþingi.

↳ fremur en aðrir

Flokkurinn fékk ekki þennan meirihluta. Og
þar sem enginn annar flokkur öðlaðist heldur meiri-
hluta á Alþingi, ákvað Sjálfstæðisflokkurinn að
beita sér fyrir sem víðtækustu samstarfi lýðræðis-
flokka um stjórn landsins og löggjöf. Taldi
flokkurinn þó óvenlega horfa um frið milli
flokka, og eru auk þess að sjálfsögðu löngu ljósir
anmarkar slíks samstarfs.

Í samræmi við þessa ákvörðun og eftir umboði
forseta Íslands gerði Sjálfstæðisflokkurinn til-
raun til að koma á ^{meirihluta stjórnar} slíku samstarfi, og tok einnig
vel á umleitunum Framsóknarflokksins, meðan stóð
á tilraunum hans til stjórnarmyndunar.

Eftir að sannprófað var, að í bili var ekki
auðið að mynda ^{meirihluta stjórnar} (stjórn, er hefði fyrirfram tryggt

sér stuðning meirihluta Alþingis, beindi forseti Íslands þeirri beiðni til mín, að ég myndaði innanþingsstjórn, enda þótt hún hefði ekki fyrirfram tryggðan stuðning meirihluta Alþingis.

Sjálfstæðisflokkurinn ræddi málið á tveimur fundum, 25. og 26. fyrra mánaðar. Leit flokkurinn svo á, að athuguðu máli, að með því að hann er stærsti flokkur þings og þjóðar, bæri honum ótvíræð skylda til þess að verða við framan- greindum tilmælum forseta Íslands, úr því að eigi hafði reynst auðið að mynda meirihluta- stjórn. Tilkynnti ég því forseta Íslands, laugard. 26. f.m., að ég, í samræmi við vilja flokksins, tæki að mér að mynda stjórn, svo sem forseti hafði farið fram á. Var ætlanin að leggja ráðherrarlistann fyrir forseta til skipunar ráðuneytis fyrrihluta síðustu viku. En þennan dag að kvöldi lagðist ég í lungnabólgu, og hefir því þessi dráttur orðið á stjórnarmynduninni.

Stjórn sú, sem nú sezt að völdum, hefir ekki tryggt sér hlutleysi né stuðning neinna þingmanna utan Sjálfstæðisflokksins. Hún er því viðbúin vantrausti hvenær sem er. En á meðan hún fer með völdin mun hún leitast við að leysa þann vanda, er liggur fyrir, með þeirri samvinnu við þingið, sem nauðsynleg er og kostur er á. Enda er það ljóst, að svo sem Alþingi nú er skipað, verður úrlausn þeirra mála, sem *lögjafar þing* flokka greinir á um, ekki náð, nema með samningum þeirra í milli.

Það mál, sem nú þarfnast skjótastrar úrlausnar,

er, með hverjum hetti verði greitt fyrir því af hálfu Alþingis og ríkisstjórnar, að útgerðin þurfi ekki að stöðvast nú um áramót. En svo sem kunnugt er, hefir allt frá því 1946 þurft að leysa þann vanda með löggjöf. Sjálfstæðisflokkurinn hefir lýst yfir því, að hann teldi þau úrræði, sem beitt hefir verið, ekki vera til frambúðar. Þótt menn greini mjög á um, hvernig til frambúðar skuli ráða fram úr þessum málum, eru allir, eða flestir, sammála um, að úrlausn fái ekki, nema [margar samfelldar ráðstafanir séu gerðar.] Nægir um það að vísa til yfirlýsinga flokkanna fyrir kosningar. Til bráðabirgða verður ~~þ~~ ^{því} sennilega nú um áramótin að fara troðnar slóðir, jafnframt því sem þegar í stað verður að hefja undirbúning lausnar, sem varanlegri geti orðið, og er þar fyrst að telja samþykkt greiðsluhallalausra fjárlaga.

Svo sem afstöðu ríkisstjórnarinnar til Alþingis er hættað, telur hún á þessu stigi að öðru leyti ekki ástæðu til að fjölyrða um fyrirætlanir sínar. Þær munu koma fram í málum þeim, er ríkisstjórnin leggur fyrir Alþingi og daglegum stjórnarháttum, og gefst Alþingi þá að sjálfsögðu þæri á að kveða á um traust sitt eða vantraust á stjórninni. En sú skoðun Sjálfstæðisflokksins er óbreytt, að úr því honum tókst ekki að ná þinglegum meirihluta við kosningarnar, þá sé farsælast að koma á sem víðtækustu samstarfi lýðræðisflokka um stjórn landsins og löggjöf.

Að þessu mun stjórnin vinna, og sjálfur finn ég ástæðu til að taka það sérstaklega fram, að slíkt samstarf er á engan hátt háð forseti mínu eða þátttöku í væntanlegri ríkisstjórn.

gerðin séu margar samfelldar
ráðstafanir, sem verulegar
undirbúnings þættir og
fyrirráðgjafi atvagnanna
er á milli þess framkvæmdur
á milli nokkurn atvagnanna

Svo hefir atvikast, að í kosningarhríð þessari hefi ég tekið þátt í nokkrum fundum í þremur nágretta kjördæmunum. Á öllum þessum fundum hafa Framsóknarmenn lagt á það megináherzlu, að í kjördæmamálinu, sem kosningar þessar eru um, væri um það barist, hvort auka ætti áhrif Reykvíkinga frá því, sem verið hefir.

En eftirtektarvert er það, að í öllum orðræðum Framsóknarmanna um aukin áhrif Reykvíkinga er naumast að það vikið, að við þessa breytingu fái neinir aðrir en Sjálfstæðismenn aukin áhrif. Að þeim er allri sókninni beint og af valdi þeirra er þjóðarvoði talinn stafa.

Það er að vísu alveg rangt hjá Framsóknarmönnum, að að nú sé verið að berjast gegn hagsmunum sveitanna. Þvert á móti er einungis verið að brjóta á bak aftur hagsmunum og forréttindi Framsóknarflokksins og losa alþjóð og þá ekki sízt almenning í sveitunum undan þeirri ánaud, sem ofurvaldi hans hefir fylgt.

Hitt er rétt hjá Framsóknarmönnum, að í þessari baráttu eru Sjálfstæðismenn höfuðandstæðingar þeirra.

Þess er von, að Framsóknarmenn beri lítinn kvíðboga fyrir því, þótt aðrir flokkar hér í bæ eflist frá því, sem verið hefir. Um flokkskrýli sjálfra þeirra hér þarf eigi að fara mörgum orðum. Þátttaka þeirra í málefnum Reykvíkinga hefir fengið sinn dóm. Fyrir 12 árum fengu þeir kosna 2 menn í bæjarstjórn Reykjavíkur. Fyrst beittu þeir þar fyrir mál sín þáverandi lögreglustjóra, sem síðan varð forsætisráðherra landsins í 8 ár. Hann hélt svo á málum, að flokkur hans í bæjarstjórn minkaði um hálming svo að lögreglustjóri stóð loks liðlaus eftir. Ekki tók þó betra við, þegar sjálfur formaður flokksins kom í forsætisráðherrans stað. Árangurinn af 4 ~~árum~~ ára vist hans í bæjarstjórn var sá, að flokkur hans ~~kæm~~ kom ekki að einum manni af fimtán, sem

þangað skyldi kjósa. Kjörfylgi þessara manna hér í bæ nú verður því áreiðanlega ekki mikið, þegar heróp þeirra í kosningunum um allt land utan Reykjavíkur^{er}, að eigi megi unna Reykvíkingum sama réttar og öðrum landsmönnum.

Þó að yfirgangur Framsóknarmanna um stjórn landsins hafi að jafnaði verið meiri en glöggskygni þeirra á, hvernig henni yrði best fyrir komið, þá verður því eigi neitað, að þeir hafa ætíð verið fundvísir á leiðir til þess að halda völdum sínum við. Í þessum kosningum vilja þeir fá vald til stöðvunar á stjórnarskrárbreytingunni. Liður í þeirri viðleitni er að láta sem mest af atkvæðum hér í Reykjavík falla dauðniður, þannig að þau komi eigi til greina við fjölda og úthlutun uppþótaræta, þeir vita, að vonlaust er, að til fylgis við eiginlista geti þeir safnað öðru en málbundnu málaliði sínu. Þessvegna er það, að þeir gera sprengilistana út, og fyrirhyggjan kemur fram í því, að þeir láta sér ekki nægja einn slíkan lista, heldur hafa þeir ýtt tveimur úr vör, til þess að geta fiskað á sem flestum miðum.

Eftirtæktarvert er, að frumkvöðlar beggja þessara lista eru menn mjög nákomnir og handgegnir hinum fyrverandi forsætisráðherra, Hermanni Jónassyni, manningnum, sem myndaði stjórn en lýsti því um leið, að hann væri ábyrgðarlaus á því, sem stjórnin gerði, manningnum, sem án lagaheimildar leigði eign ríkisins Gutenberg með ríkinu mjög óhagstæðum kjörum og endaði loks stjórnarferil sinn á því að skipa einum af skjólstæðingum sínum í embætti, sem ekki var til.

Bæjarbúum öllum er kunnugt um hið nána samband þessa fyrverandi valdamanns við forvígismann hinna svokölluðu Frjálslyndu vinstri manna, Sigurð Jónasson þenna stórgjöfula stóreignamann, sem birt hefir örlæti sitt á svo kynlegan hátt, að mun kostnaðar með er að þiggja gjafir hans en gjalda fult verð fyrir eigur annara manna.

Um forystumann hins sprengilistans, svonefndra Þjóðveldismanna, Jónas Þorbergsson er það einnig fullkunnugt, að hann hefir í ríkum mæli notið verndar fyrverandi forsætisráðherra, Hermanns Jónssonar, er það og mál manna, að honum hafi á stundum eigi verið slíkrar verndar vanþörf. Við skipun þessa sprengilista er þó miklu hyggilegar farið en um hinn. Úlfs-hár Framsóknar gægjast hér ekki eins glögglega fram, og segja mætti mér, að a.m.k. ekki öllum, sem þessum lista hafa léð nöfn sín, hvort heldur sem frambjóðendur eða meðmælendur, væri ljóst, hverra erindi þeir þar með ganga. Slíkt skiftir þó ekki öllu máli, Hitt er nóg, að bæjarbúum er það ljóst, að með því að kasta atkvæði um sínum á þessa lista, falla atkvæði þeirra ógild, og með því er aukið á möguleika Framsóknar til þess að fá stöðvunarvald gegn jafnrétti Reykvíkinga á við aðra landsmenn.

→ Sjálfstæðismanna um land allt

Það liggur í hlutarins eðli, að Framsókn óttast ekki fylgi þessara þriggja lista, sem nú var á drepið, Þvert á móti þráir hún, að það verði sem allra mest. En af hverju er hitt, sem kemur svo glögglega fram á fundum úti um land, að hún óttast síður aukin áhrif Alþýðuflokks og Kommúnista heldur en Sjálfstæðismanna?

Er þess þá fyrst að minnast, að öll þokkalegu hjúin þrjú: Framsókn, Alþýðuflokkur og kommúnistar eru af sömu rót runnin. Í skrifum svo ólíkra manna sem Jóns heitis Thóróðdsens, Jónasar Jónssonar og Héðins Valdimarssonar er að finna óyggjandi sannanir fyrir sameiginlegum áformum forystumanna allra þessara þriggja flokka til þess í sameiningu að ginna landslýð til að ganga undir þeirra ánauðarok. Mönnum er það og enn í fersku minni, er kommúnistar hældu sér af því eftir síðustu kosningar, að þeir hefðu komið kvorki fleiri né færri en sjö Framsóknarmönnum & inn á þing.

Í sjálfu kjördæmamálinu hafa og Framsóknarmenn ólíkt betri reynslu af þessum tveimur flokkum en Sjálfstæðismönnum. Alþýðuflokkurinn hefir lengst af eftir 1934 verið í stjórn með Framsókn. Á öllum þessum árum ónáðaði endurminningin um réttlætið og jafnrétti kjósenda Alþýðuflokksins á við kjósendur Framsóknar aldrei hina árvöku Alþýðuforsprakka. Sjálfstæðismenn einir höfðu þegar fyrir heilum áratug bent á þá lausn kjördæmamálsins, sem Alþingi nú hefir samþykkt, en aldrei fengið neinar undirtektir við henni. Fyrir en ^{þessu} ~~þessu~~ ^{daginn} eftir, að formaður Alþýðuflokksins hljópst undan skyldum sínum í þjóðstjórninni og sundraði þannig því samstarfi, er hann áður hafði mjög fjölyrt um, að þjóðinni væri nauðsynlegt. Þá blossaði réttlætisástin að nýju upp, og Alþýðuflokksforingjunum varð eftir átta ára svefn ljóst, að eitthvað var athuga^{-vert} ~~vert~~ við kjördæmaskipunina. Sjálfir höfðu þeir reynt, að ráðherra-dómur hafði einkennilega svæfandi áhrif á þessu máli, það er eigi ~~mei~~ ^{þessu} mannlegt að ætla öðrum hið sama og maður ur þekkir af sjálfum sér. Þessvega hafa Alþýðuflokksforsprakkarnir lýst yfir því, að þeim hafi eigi dottið í hug, að úr því að Sjálfstæðismenn væru í stjórn með Framsókn, þá fengist þeir til þess að samþykkja breytingar á kjördæmaskipuninni, og til þess að gera hlut Sjálfstæðismanna sem verstan völdu þeir þá skipun, að sem Sjálfstæðismenn sjálfir ~~hættu~~ höfðu stungið upp á en Alþýðuflokkurinn fram að því fordæmt.

Þetta var klóklega gert, því einu var gleymt, að eðli Sjálfstæðisflokksins er annað en Alþýðuflokksins. Sjálfstæðismenn bregðast eigi stefnumálum sínum, þó að þeir séu í stjórn. Þeir samþykktu því sínar gömlu tillögur og tóku forystu í þessu mikla mannréttindamáli.

Að svo vöxnu máli er engan veginn óeðlilegt, að Framsóknarmönnum fljúgi í hug, að e.t.v. sé nú þrátt fyrir alt einhver leið til að komast að samkomulagi við sína gömlu bandamenn meðal Alþýðuflokks og kommunista um þetta mál. Sennilega er þetta samt oftrú. Hinir óbreyttu kjósendur þessara flokka heimta jafnrétti sér

~~jafrétti sér~~ til handa og sú krafa er svo sterk, að forkólfarnir fá ekki á móti henni staðið, enda eru þeir nú orðnir svo bundnir, að þeir geta ekki héðan af frá málinu kvikað.

Framsóknarmenn óttast þetta og hálf t um hálf t , og þess vegna leitast þeir nú af öllum mætti við að fá stöðvunarvaldið einir. En þeir vita, að þótt foringjar rauðliða hafi nú gengið svo langt í þessu máli, að þeir telji sig ekki eiga þess neinn kost að snúa aftur, þá muni þeir altaf verða viðmælandi, og e. t. v. meira en það, um önnur mál.

Framsóknarmenn þekkja eigi síður en aðrir landsmenn hinn undursamlega eiginleika þessara flokka til að halda alt öðru fram, þegar þeir eru að berjast fyrir völdunum heldur en þeir framkvæma eftir að þeir hafa fengið völdin.

Fyrir kosningarnar 1934 sögðust Alþýðuflokksmenn ætla að afnema atvinnuleysið. Þeir fengu völdin og undir þeirra stjórn varð atvinnuleysisbólið sárara en nokkru sinni fyrr.

Fyrir kosningarnar 1937 sögðu Alþýðuflokksmenn, að þær snerust um gengismálið, og skoruðu á alla, sem væru á móti gengislökkun að kjósa sig. Árið 1939 tóku þeir þátt í stjórn til að lækka gengi krónunnar.

Fyrir þessar kosningar berst Alþýðuflokkurinn svo með gengishækkun og hefir flutt um hana frumvarp á Alþingi. En á meðan formaður flokksins var í stjórn og flokkurinn gat því miklu um þetta ráðið var ekkert frumvarp í þessa átt flutt. Nú er ætlunin, að því er sagt er, að verja stríðsgróða þeim, sem á s. l. árum hefir safnast til að greiða skakkaföllin af gengishækkun. Formaður Alþýðuflokksins lét með öðrum öðrum að eigin sögn stríðsgróðann safnast á meðan hann sjálfur var við völd, og vill þá fyrst láta taka hann eignarnámi, þegar hann þarf að berjast fyrir völdunum á ný. En ef svo mikill halli verður

á gengishækkun á einu ári, að stórfelt eignarnám þarf til þess að standa undir henni, hvar á þá að taka fé til þess að borga hallan af henni næstu árin? Gengisma^l er vandasamt og sannarlega miklu vandasamara en svo, að þeim, sem í því hafa slíka fortíð og nú bera fram þvílíkar tillögur sem Alþýðuflokkurinn gerir, sé treystandi til að leysa það.] Fyrir þessar kosningar fullyrðir Alþýðuflokkurinn, að skattþunginn á atvinnufyrirtækjun sé alt of léttur. En á meðan hann var við völd beitti hann sér fyrir lagasetningu, sem hefði leitt til þess, ef hún væri enn óbreytt, að Kveldúlfur einn mundi nú gjalda 100 þús. kr. minna til bæjarins og millj. minna til ríkis en hann gerir eftir ákvörðun Sjálfstæðismanna.

Fyrir þessar kosningar berst Alþýðuflokkurinn á móti því, að reynt sé að hafa hemil á verðlaginu í landinu. En á meðan formaður flokksins var í ríkisstjórninni skuldbatt hann sig til þess með því að heita hinni frjálsu leið í dýrtíðarmálanum stuðningi sínum, að halda verðlaginu niðri þ.á.m. að halda grunnkaupi óbreyttu. Enda sagði frambjóðandi Alþýðuflokksins Jón Blöndal þá:

" Eg vil halda því fram, að engin stétt geti til lengdar grætt á því verðhækkunarkapphlaupi, sem hér hefir verið háð undanfarið. Máske getur sá gróði enst fram yfir næstu kosningar, en óvíst er að það verði mikið lengur.- Haldi verðhækkunarskrúfan áfram, leiðir hún óhjákvæmilega til þess, að framfærslukostnaðurinn hækkar, atvinnuvegirnir hætta á ný að bera sig, þeir, sem nú græða, fara að tapa og hrunið blasir við fyrr en menn kann að óra fyrir nú."

Hljóðið í þessum herrum er nú nokkuð annað, en traustið á þeim, sem svo ört snúast, er heldur eigi mikið, nema hjá Framsókn. Hún þykist vita, að hvað hratt sem er snúist muni skopparakringlan að lokum stöðvast í hennar eigin faðmi.

Ferill kommunista er með nokkuð öðrum hætti en Alþýðuflokksins. Enn hafa þeir aldrei farið opinberlega með völd hér á landi, og þó eiga þeir að eigin sögn sök á því, að sjö Framsóknarþingmenn náðu kosningu 1937

og bera því ábyrgð á valdsmensku hennar síðan. Frá þeirra sjónarhól var þetta eðlileg ráðstöfun. Þeir fara ekki dult með, að þeir vilja hið íslenska þjóðfélag feigt. Þeir vilja upplausn og eyðingu. Eg segi " þeir vilja " . Með þessu er þó mikið ofsagt, því að sannleikurinn er sá, að þessir menn vilja ekki sjálfir neitt. Þeir eru þvert á móti viljalaust verkfæri í hendi erlends valds. Valds, sem með fáheyrðu einræði og ofstærri, hefir í heimalandi sínu gert sig að sterku herveldi, hér um bil eins sterku og annað einræðisríkið, hið þýska, þar sem svipaðri hörpu hefir verið beitt með enn ægilegri árangri. En allt herveldi á einræði bygt er með öllu óskýlt frjálslegum íslenskum hugsunarhætti, enda er það svo, að utan Rússlands eru spor kommúnismans hvervetna drifin sundrung og upplausn, svo sem í stóru má glögglega sjá af hrúni heimsveldisins franska, en í smáu er unt fyrir allan almenning að kynna sér í hinni heimsfrægu bók Jan Valtins: Úr álögum, sem nú er að koma út á íslensku.

L heldi

Reynslan hefir sýnt, að sigrar og ósigrar í hinum miklu heimsátökum verka margvíslega á okkar mál. Það er eigi nema að vonum. En hver endir sem þar á verður, þá megum við Íslendingar vera þess fullvissir, að gæfa okkar verður aldrei að leita í yfirráðum erlends valds.

Við, eins og aðrir, verðum að vera okkar eigin gæfu smiðar. Átök síðari ára hafa til fulls sýnt, að þar er engum treystandi til forystu öðrum en sjálfstæðismönnum.

Undir þeirra stjórn og samkvæmt þeirra stefnu var áður fyrri lagður grundvöllur, að öllum þeim framförum, sem hér á landi hafa orðið frá því, að Íslendingar fengu sjálfsforræði. Illu heilli voru ráð þeirra um langa hríð lítilsvirt og sjálfir voru þeir látnir sæta áþján og afsóknum víðsvegar um land. Að lokum sáu andstæðingarnir þó að sér. En þá var ríki, sveitarfélög og atvinnuvegir, alt komið á gjaldþrotsbarm.

Þá fyrst þótti tími til að kalla þá til ráða, sem áður höfðu verið ofsóttir. Sjálfstæðismenn vikur st eigi undan skyldu sinni. Þeir tóku þátt í ríkisstjórn, þegar andstæðingarnir, sem 1937 fengu meirihluta til að stjórna einir, gáfust upp. En meirihlutinn ~~hinn~~ hinna ypp-gefnu manna hélst óbreyttur. Þessvegna hafa Sjálfstæðismenn, þrátt fyrir stjórnarsamvinnu sína, eftir sem áður verið í minni hluta á Alþingi og því eigi getað komið stefnumálum sínum fram nema að litlu leyti. Þetta hafa svo hinir drengilegu samstarfsmenn, sem meirihlutann höfðu, notað til þess að segja, að Sjálfstæðismenn hafi brugðist stefnumálum sínum. Nú er nokkur reynsla af þessu fengin. Nú er verið að hrinda einu mesta réttlætis- og velferðarmáli þjóðarinnar í framkvæmd, einmitt undir forystu Sjálfstæðis(~~anna~~) -flokksins.

Því að hann einn hefir ekki brugðist því trausti, sem til flokkanna var sett, þegar þjóðstjórnin var mynduð. Báðir hinir flokkarnir hafa vegna sérhagsmuna sinna hlaupist undan merkjum þjóðarinnar á hættunnar stund. Hann einn hefir af trúmensku þjónað þjóðarhagsmunum og öruggur á verðinum staðið. Þessvegna mun hann og hljóta glæsilegan sigur, nú þegar dóms þjóðarinnar verður leitað.

Domingunum var frest að í fyrra til þess að reyna
at halda frið: í landinu. Framsóknarmenn hafa mið heimsat
kominga. in því at bjósa átti í annat borð samt áhæt
þeim at reytja in veði sem flestra deila mála. Þá virðum

þeim þjófninga mesta
þjórðanna málinu.
Alþingisla þess mi
er því rökrétt
afleiðing afstötu
Alþingis í fyrra.
Um þetta máli er
mið barist.

Svo hefir atvikast, að í kosningarhríð þessari
hefi ég tekið þátt í nokkrum fundum í þremur nágretta
kjördæmunum. Á öllum þessum fundum hafa Framsóknar-
menn lagt á það megináherzlu, að í kjördæmamálinu, sem
kosningar þessar eru um, væri um það barist, hvort
auka ætti áhrif Reykvíkinga frá því, sem verið hefir.
En eftirtektarvert er það, að í öllum orðræðum
Framsóknarmanna um aukin áhrif Reykvíkinga er naumast
að það vikið, að við þessa breytingu fái neinir aðrir
en Sjálfstæðismenn aukin áhrif. Að þeim er allri
sókninni beint og af valdi þeirra er þjóðarvoði tal-
inn stafa.

Það er að vísu alveg rangt hjá Framsóknarmönnum, að
að nú sé verið að berjast gegn hagsmunum sveitanna.
Þvert á móti er einungis verið að brjóta á bak aftur
hagsmuni og forréttindi Framsóknarflokksins og losa
alþjóð og þá ekki sízt almenning í sveitunum undan
þeirri ánauf, sem ofurvaldi hans hefir fylgt.

Hitt er rétt hjá Framsóknarmönnum, að í þessari
baráttu eru Sjálfstæðismenn höfuðandstæðingar þeirra.

Þess er von, að Framsóknarmenn beri lítinn kvíð-
boga fyrir því, þótt aðrir flokkar ^{er Sjálfstæðisflokkurinn} hér í bæjeflist
frá því, sem verið hefir. Um flokkskrýli sjálfra
þeirra hér þarf eigi að fara mörgum orðum. Þátttaka
þeirra í málefnum Reykvíkinga hefir fengið sinn dóm.

[Fyrir 12 árum fengu þeir kosna 2 menn í bæjarstjórn
Reykjavíkur. Fyrst beittu þeir þar fyrir mál sín
þáverandi lögreglustjóra, sem síðan varð forsætis-
ráðherra landsins í 8 ár. Hann hélt svo á málum,
að flokkur hans í bæjarstjórn minkaði um hálming
[svo að lögreglustjóri stóð loks liðlaus eftir.]

Ekki tók þó betra við, þegar sjálfur formaður flokke-
ins kom í forsætisráðherrans stað. Árangurinn af
4 ~~árum~~ ára vist hans í bæjarstjórn var sá, að flokkur-
hans ~~kæm~~ kom ekki að einum manni af fimtán, sem

Þeim hófist fyrir 12
árum með því, at
þeim fengu tvo menn
kosna en hófist at
á s. h. vori með, at
þeim máttu ekki
einum af 15.

þangað skyldi kjósa. Kjörfylgi þessara manna hér í bæ nú verður því áreiðanlega ekki mikið, þegar heróp þeirra í kosningunum um allt land utan Reykjavíkur, að eigi megi unna Reykvíkingum sama réttar og öðrum landsmönnum.

Þó að yfirgangur Framsóknarmanna um stjórn landsins hafi að jafnaði verið meiri en glöggskygni þeirra á, hvernig henni yrði best fyrir komið, þá verður því eigi neitað, að þeir hafa ætíð verið fundvísir á leiðir til þess að halda völdum sínum við. Í þessum kosningum vilja þeir fá vald til stöðvunar á stjórnarskrárbreytingunni. Liður í þeirri viðleitni er að láta sem mest af atkvæðum hér í Reykjavík falla dauðniður, þannig að þau komi eigi til greina við fjölda og úthlutun uppbotarsæta. Þeir vita, að vonlaust er, að til fylgis við eiginlista geti þeir safnað öðru en málbundnu málaliði sínu. Þessvegna er það, að þeir gera sprengilistana út, og fyrirhyggjan kemur fram í því, að þeir láta sér ekki nægja einn slíkan lista, heldur hafa þeir ýtt tveimur úr vör, til þess að geta fiskað á sem flestum miðum.

Eftirtektarvert er, að frumkvöðlar beggja þessara lista eru menn mjög nákomnir og handgegnir hinum fyrverandi forsætisráðherra, Hermanni Jónassyni, manninum, sem myndaði stjórn en lýsti því um leið, að hann væri ábyrgðarlaus á því, sem stjórnin gerði, mannum, sem án lagaheimildar leigði eign ríkisins Gutenberg með ríkinu mjög óhagstæðum kjörum og endaði loks stjórnarferil sinn á því að skipa einn af skjólstæðingum sínum í embætti, sem ekki var til.

Bæjarbúum öllum er kunnugt um hið nána samband þessa fyrverandi valdamanns við forvígismann hinna svokölluðu Frjálslyndu vinstri manna, Sigurð Jónasson, þenna stórgjöfula stóreignamann, sem birt hefir ör-læti sitt á svo kynlegan hátt, að mun kostnaðar meira er að þiggja gjafir hans en gjalda fult verð fyrir eigur annara manna. *Má þau unna rejsja, að salla er að gefa er þiggja.*

Um forystumann hins sprengilistans, svonefndra Þjóðveldismanna, Jónas Þorbergsson er það einnig fullkunnugt, að hann hefir í ríkum mæli notið verndar fyrverandi forsætisráðherra, Hermanns Jónssonar. Er það og mál manna, að honum hafi á stundum eigi verið slíkrar verndar vanþörf. ^{at} Við skipun þessa sprengilista er þó miklu hyggilegar farið en um hinn. Úlfs-hár Framsóknar gægjast hér ekki eins glögglega fram, og segja mætti mér, að a.m.k. ekki öllum, sem þessum lista hafa léð nöfn sín, hvort heldur sem frambjóðendur eða meðmælendur, væri ljóst, hverra erindi þeir þar með ganga. Slíkt skiftir þó ekki öllu máli, Hitt er nóg, að þegar þú er það ljóst, að með því að kasta atkvæði um sínum á þessa lista, falla atkvæði þeirra ógild, og með því er aukið á möguleika Framsóknar til þess að fá stöðvunarvald gegn jafnrétti Regkvíkinga ^{á við aðra landsmenn.} ^{og Sjálfstæðismanna um land allt}

Það er skuldin er
 þú stín og min er
 at gjalddegarum
 komit. En Reykjavík-
 inga vilja áreitun-
 legan ekki koma á
 sig at endurgjalda
 skuldin þeirra
 þessara vit
 þessum þeirra
 og Framsókn.

þeim er atlat
 at vera greiðsla
 upp í embætti-
 afgöng útvarps-
 stjórans.

Það liggur í hlutarins eðli, að Framsókn óttast ekki fylgi þessara þriggja lista, sem nú var á drepið, Þvert á móti þráir hún, að það verði sem allra mest. En af hverju er hitt, sem kemur svo glögglega fram á fundum úti um land, að hún óttast síður aukin áhrif Alþýðuflokks og Kommúnista heldur en Sjálfstæðismanna?

Er þess þá fyrst að minnast, að öll þokkalegu hjúin þrjú: Framsókn, Alþýðuflokkur og kommúnistar eru af sömu rót runnin. [Í skrifum svo ólíkra manna sem Jóns heitis Thóróðssens, Jónasar Jónssonar og Héðins Valdimarssonar er að finna] óyggjandi sannanir um fyrir sameiginlegum áformum forystumanna allra þessara þriggja flokka til þess í sameiningu að ginna landslýð til að ganga undir þeirra ánaðarok. Mönnum er það og enn í fersku minni, er kommúnistar hældu sér af því eftir síðustu kosningar, að þeir hefðu komið kvorki fleiri né færri en sjö Framsóknarmönnum x inn á þing.

Í sjálfu kjördæmamálinu hafa og Framsóknarmenn ólíkt betri reynslu af þessum tveimur flokkum en Sjálfstæðismönnum. Alþýðuflokkurinn hefir lengst af eftir 1934 verið í stjórn með Framsókn. Á öllum þessum árum ónáðaði endurminningin um réttlætið og jafnrétti kjósenda Alþýðuflokksins á við kjósendur Framsóknar aldrei hina árvöku Alþýðuforsprakka. Sjálfstæðismenn einir höfðu þegar fyrir heilum áratug bent á þá lausn kjördæmamálsins, sem Alþingi nú hefir samþykkt, en aldrei fengið neinar undirtektir við henni. Fyrir en ~~þinginn~~ ^{sláðsmennu} eftir, að formaður Alþýðuflokksins hljópst undan skyldum sínum í þjóðstjórninni og sundraði þannig því samstarfi, er hann áður hafði mjög fjölyrt um, að þjóðinni væri nauðsynlegt. Þá blossaði réttlætisástin að nýju upp, og Alþýðuflokksforingjunum varð eftir átta ára svefn ljóst, að eitthvað var athuga^{-vert} ~~ætt~~ við kjördæmaskipunina. Sjálfir höfðu þeir reynt, að ráðherra-dómur hafði einkennilega svæfandi áhrif á þessu máli, það er eigi ~~þema~~ ^{þema} manlegt að atla öðrum hið sama og maður þekkir af sjálfum sér. Þessvega hafa Alþýðuflokksforsprakkarnir lýst yfir því, að þeim hafi eigi dottið í hug, að úr því að Sjálfstæðismenn væru í stjórn með Framsókn, þá fengist þeir til þess að samþykkja breytingar á kjördæmaskipuninni, og til þess að gera hlut Sjálfstæðismanna sem verstan völdu þeir þá skipun, að sem Sjálfstæðismenn sjálfir ~~höfðu~~ höfðu stungið upp á en Alþýðuflokkurinn fram að því fordæmt.

Þetta var klóklega gert, því einu var gleymt, að eðli Sjálfstæðisflokksins er annað en Alþýðuflokksins. Sjálfstæðismenn bregðast eigi stefnumálum sínum, þó að þeir séu í stjórn. Þeir samþykktu því sínar gömlu tillögur og tóku forystu í þessu mikla mannréttindamáli.

Að svo vöxnu máli er engan veginn óeðlilegt, að Framsóknarmönnum fljúgi í hug, að e.t.v. sé nú þrátt fyrir alt einhver leið til að komast að samkomulagi við sína gömlu bandamenn meðal Alþýðuflokks og kommunista um þetta mál. Sennilega er þetta samt oftrú. Hinir óbreyttu kjósendur þessara flokka heimta jafnrétti sér

~~jafrótti~~ sér til handa og sú krafa er svo sterk, að forkólfarnir fá ekki á móti henni staðið. [enda eru þeir nú orðnir svo bundnir, að þeir geta ekki hécán af frá málinu kvikað.]

Framsóknarmenn óttast þetta og hálf t um hálf t , og þess vegna leitast þeir nú af öllum mætti við að fá stöðvunarvaldið einir. En þeir vita, að þótt foringjar rauðliða [hafi nú gengið svo langt í þessu máli, að þeir] telji sig ekki eiga þess neinn kost að snúa aftur; ^{þessu máli} þá muni þeir altaf verða viðmælandi, og e. t. v. meira en það, um önnur mál.

Framsóknarmenn þekkja eigi síður en aðrir landsmenn hinn undursamlega eiginleika þessara flokka til að halda alt öðru fram, þegar þeir eru að berjast fyrir völdunum heldur en þeir framkvæma eftir að þeir hafa fengið völdin.

Fyrir kosningarnar 1934 sögðust Alþýðuflokksmenn ætla að afnema atvinnuleysið. Þeir fengu völdin og undir þeirra stjórn varð atvinnuleysisbólið sárara en nokkru sinni fyrr.

Fyrir kosningarnar 1937 sögðu Alþýðuflokksmenn, að þær snerust um gengismálið, og skoruðu á alla, sem væru á móti gengislökkun að kjósa sig. Árið 1939 tóku þeir þátt í stjórn til að lækka gengi krónunnar.

Fyrir þessar kosningar berst Alþýðuflokkurinn svo með gengishökkun og hefir flutt um hana frumvarp á Alþingi. En á meðan formaður flokksins var í stjórn og flokkurinn gat því miklu um þetta ráðið var ekkert ~~frumvarp~~ ^{frumvarp} flutt. Nú er ætlunin, að því er sagt er, að verja stríðsgróða þeim, sem á s. l. árum hefir safnast til að greiða skakkaföllin af gengishökkun. Formaður Alþýðuflokksins lét með öðrum öðrum að eigin sögn stríðsgróðann safnast á meðan hann sjálfur var við völd, og vill þá fyrst láta taka hann eignarnámi, þegar hann þarf að berjast fyrir völdunum á ný. En ef svo mikill halli verður

L: þessu gert

á gengishækkun á einu ári, að stórfelt eignarnám þarf til þess að standa undir henni, hvar á þá að taka fé til þess að borga hallan af henni næstu árin? (Gengismálið er vandasamt og sannarlega miklu vandasamara en svo, að þeim, sem í því hafa slíka fortíð og nú bera fram þvílíkar tillögur sem Alþýðuflokkurinn gerir, sé treystandi til að leysa það.) Fyrir þessar kosningar fullyrðir Alþýðuflokkurinn, að skattþunginn á atvinnufyrirtækjunum sé alt of léttur. En á meðan hann var við völd beitti hann sér fyrir lagasetningu, sem hefði leitt til þess, ef hún væri enn óbreytt, að Kveldúlfur einn mundi nú gjalda 100 þús. kr. minna til bæjarins og millj. minna til ríkis en hann gerir eftir ákvörðun Sjálfstæðismanna.

Fyrir þessar kosningar berst Alþýðuflokkurinn á móti því, að reynt sé að hafa hemil á verðlaginu í landinu. En á meðan formaður flokksins var í ríkisstjórninni skuldbatt hann sig til þess [með því að heita hinni frjálsu leið í dýrtíðarmálunum stuðningi sínum,] að halda verðlaginu niðri [b.á.m. [að halda grunnkaupi óbreyttu.]] Enda sagði frambjóðandi Alþýðuflokksins Jón Blöndal þá:

" Eg vil halda því fram, að engin stétt geti til lengdar grætt á því verðhækkunarkapphlaupi, sem hér hefir verið háð undanfarið. Máske getur sá gróði enst fram yfir næstu kosningar, en óvíst er að það verði mikið lengur." - [Haldi verðhækkunarskrúfan áfram, leiðir hún óhjákvæmilega til þess, að framfærslukostnaðurinn hækkar, atvinnuvegirnir hætta á ný að bera sig, þeir, sem nú græða, fara að tapa og hrundið blasir við fyrr en menn kann að óra fyrir nú."]

Hljóðið í þessum herrum er nú nokkuð annað, en traustið á þeim, sem svo ört snúast, er heldur eigi mikið, nema hjá Framsókn. Hún þykist vita, að hvað hratt sem er snúist, muni skopparakringlan að lokum stöðvast í hennar eigin faðmi.

Ferill kommunista er með nokkuð öðrum hætti en Alþýðuflokksins. Enn hafa þeir aldrei farið opinberlega með völd hér á landi, og þó eiga þeir að eigin sögn sök á því, að sjö Framsóknarþingmenn náðu kosningu 1937

og bera því ábyrgð á valdsmensku hennar síðan. Frá þeirra sjónarhól var þetta eðlileg ráðstöfun. Þeir fara ekki dult með, að þeir vilja hið íslenska þjóðfélag feigt. Þeir vilja upplausn og eyðingu. Eg segi " þeir vilja " . Með þessu er þó mikið ofsagt, því að sannleikurinn er sá, að þessir menn vilja ekki sjálfir neitt. Þeir eru þvert á móti viljalaust verkfæri í hendi erlends valds. Valds, sem með fáheyrðu einræði og of ~~þeki~~ hefir í heimalandi sínu gert sig að sterku herveldi, hér um bil eins sterku og annað einræðisríkið, hið þýska, þar sem svipaðri hörðu hefir verið beitt með enn ágilegri árangri. En alt herveldi á einræði byggt, er með öllu óskýlt frjálslægum íslenskum hugsunarhætti, enda er það svo, að utan Rússlands eru spor kommúnismans hvervetna drifin sundrung og upplausn, svo sem í stóru má glögglega sjá af hrúni heimsveldisins franska, ~~e~~í smáu er unt fyrir allan almenning að kynna sér í hinni heimsfrægu bók Jan Valtins: Úr álögum, sem nú er að koma út á íslenzku.

L helldi

Reynslan hefir sýnt, að sigrar og ósigrar í hinum miklu heimsátökum verka margvíslega á okkar mál. Það er eigi nema að vonum. En hver endir sem þar á verður, þá megum við Íslendingar vera þess fullvissir, að gæfu okkar verður aldrei að leita í yfirráðum erlends valds.

Við, eins og aðrir, verðum að vera okkar eigin gæfu smiðir. Átök síðari ára hafa til fulls sýnt, að þar er engum treystandi til forystu öðrum en Sjálfstæðismönnum.

Undir þeirra stjórn og samkvæmt þeirra stefnu var áður fyrri lagður grundvöllur, að öllum þeim framförum, sem hér á landi hafa orðið frá því, að Íslendingar fengu sjálfsforræði. Illu heilli voru ráð þeirra um langa hríð lítilsvirt og sjálfir voru þeir látnir sæta áþján og ofsóknum víðsvegar um land. Að lokum sáu andstæðingarnir þó að sér. En þá var ríki, sveitarfélög og atvinnuvegir, alt komið á gjaldþrotsbarm.

Þá fyrst þótti tími til að kalla þá til ráða, sem áður höfðu verið ofsóttir. Sjálfstæðismenn vikust eigi undan skyldu sinni. Þeir tóku þátt í ríkisstjórn, þegar andstæðingarnir, sem 1937 fengu meirihluta til að stjórna einir, gáfust upp. En meirihlutinn~~ur~~ hinna uppgefna manna hélst óbreyttur. Þessvegna hafa Sjálfstæðismenn, þrátt fyrir stjórnarsamvinnu sína, eftir sem áður verið í minni hluta á Alþingi og því eigi getað komið stefnumálum sínum fram nema að litlu leyti. Þetta hafa svo hinir drengilegu samstarfsmenn, sem meirihlutann höfðu, notað til þess að segja, að Sjálfstæðismenn hafi brugðist stefnumálum sínum. Nú er nokkur reynsla af þessu fengin. Nú er verið að hrinda einu mesta réttlætis- og velferðarmáli þjóðarinnar í framkvæmd, einmitt undir forystu Sjálfstæðis~~(anna)~~ -flokksins.

Því að hann einn hefir ekki brugðist því trausti, sem til flokkanna var sett, þegar þjóðstjórnin var mynduð. Báðir hinir flokkarnir hafa vegna sérhagsmuna sinna hlaupist undan merkjum þjóðarinnar á hattunnar stund. Hann einn hefir af trúmensku þjónað þjóðarhagsmunum og öruggur á verðinum staðið. Þessvegna mun hann og hljóta glæsilegan sigur, nú þegar dóms þjóðarinnar verður leitað.